

Η ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΑΚΥΝΘΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΟΝ
ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

1204—1797—1865*

ΥΠΟ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἡ Φαρμακευτικὴ τῆς Ἐνετοκρατουμένης Ἑπτανήσου ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Φαρμακευτικῆς τῆς Βενετίας. Κατὰ τοὺς προενετικούς χρόνους, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑπτάνησος ὑπήγετο εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἡ ἰατροφαρμακευτικὴ ἤσκειτο συμφώνως πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν Βυζαντίῳ, ὅπερ ἐκληροδότησε καὶ τὸν ἰατρικὸν πολιτισμὸν του εἰς τὴν γαληνοτάτην ἐνετικὴν δημοκρατίαν. Κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν τῆς Βενετίας, δηλ. ἀπὸ τοῦ 421 μέχρι τοῦ 809, δὲν δύναται τις νὰ ἀποδείξῃ ἐξ ἐγγράφων ἢ ἀρχαίων συγγραμμάτων πῶς ἤσκειτο ἡ Φαρμακευτικὴ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Δι' ὑποθέσεων μόνον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ ἐνετικὸς πληθυσμὸς κατήγετο ἐκ τῆς Aquileia, Altino, Concordia, Uderzo, Padova, πόλεων φημιζομένων διὰ τοὺς ἰατροὺς των, οἵτινες παρεσκεύαζον καὶ τὰ φάρμακα, καὶ εἰς τὴν Βενετίαν ἡ Φαρμακευτικὴ τέχνη ἤσκειτο ὑπὸ τῶν ἰατρῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τόσον ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ ἀσκησις τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἦτο ἀπολύτως ἐλεύθερα δι' οἰονδήποτε καὶ πᾶς τις εἶχε τὸ δικαίωμα ὄχι μόνον τὴν ἰατρικὴν νὰ ἐξασκῇ, ἀλλὰ καὶ φάρμακα νὰ παρασκευάζῃ καὶ φαρμακεῖον νὰ διατηρῇ, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐν Βενετίᾳ ἡ αὐτὴ συνήθεια ἐπεκράτει. Τούτου ἕνεκεν οἱ ἀμαθεῖς ἰατροὶ καὶ φαρμακοπῶλαι ἦσαν ἀφθονοὶ καὶ ἡ αἰσχροκέρδειά των ἐν τῇ ἀπάτῃ τῶν ἀφελῶν δὲν ἦτο σπανία. Κατὰ τὸν ἕνατον αἰῶνα, ἦτοι περὶ τὸ 809, ὅτε ὁ Ripino ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βενετίας, οἱ κάτοικοι αὐτῆς περιορίσθησαν εἰς τὸ Rialto, ἐκεῖ δὲ ὁ πρῶτος κυβερνητικὸς ἀντιπρόσωπος ἐξέδωκε διάφορα διατάγματα κανονίζοντα τὰς τέχνας καὶ τὰ εἰδοπωλεῖα, Specieria, ἅτινα περιελάμβανον τοὺς δρογοπώλας (Droghieri), ἀμυγδαλοπώλας (Mandolari), τοὺς ζαχαροπλάστας (Confetturieri) καὶ τοὺς ἰατροφαρμακοποιοὺς (Medicinali). Aromatarius ἐλέγετο ὁ προϋστάμενος τοῦ καταστήματος τῆς πωλήσεως φαρμάκων, ἐνῶ ὁ Droghiere ἐπώλει ἀκατέρο-

* Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10 Μαΐου 1934.

γαστα εἶδη ἔμπορίου. Ὁ τίτλος αὐτὸς ἐπεκράτησε διὰ τὸν φαρμακοποιὸν καὶ ἡ φαρμακευτικὴ τέχνη (*Arte aromataria*) ἀπαντᾷ εἰς τὰ χορηγούμενα ἐνετικά διπλώματα εἰς Ἑλληνας φαρμακοποιούς τοῦ τέλους καὶ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12^{ου} αἰῶνος ὁ Ruggiero, βασιλεὺς τῆς Σικελίας, ἀπηγόρευσε τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς Ἰατρικῆς καὶ ἐπέτρεψε ταύτην μόνον εἰς τοὺς σπουδάσαντας ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Salerno, ἔνθα λόγῳ τοῦ μεγάλου μετὰ τῆς Ἀφρικῆς ἔμπορίου ὑπῆρχον πολλοὶ Ἀραβες ἰατροί. Εἰς δὲ τὴν Παδουήν μόνον ἀπὸ τοῦ 1303 ἤρξατο ἡ διδασκαλία τῆς Ἰατρικῆς ὑπὸ τοῦ Pietro d'Abano, μετακληθέντος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκ Παρισίων. Τῷ 1172 ἰδρύθη ἡ *Giusticia Vecchia* πρὸς προστασίαν τῶν τεχνῶν καὶ τιμωρίαν τῶν νοθευτῶν, ὡς καὶ πρὸς ρύθμισιν τῶν φαρμακοπωλείων κλπ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 13^{ου} αἰῶνος ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς ἰατροὺς νὰ διατηρῶσιν ἴδιον φαρμακεῖον ἢ καὶ νὰ συνεταιρίζωνται μετὰ φαρμακοποιῶν, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ὅμως ταύτην οἱ ἰατροὶ (*Medici Fysici*) εἶχον φαρμακεῖα (*Botteghe Medicinali*) μέχρι τοῦ 15^{ου} αἰῶνος. Ἐκ τινων διασωθέντων βιβλίων ἐξόδων ἐνίων μονῶν τῆς Βενετίας καταφαίνεται ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἱατροῦ διὰ τε τὴν ἱατρικὴν περίθαλψιν καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ χορηγούμενων φαρμάκων. Ὡσαύτως ἐκ τινων παλαιῶν ἐγγράφων προκύπτει ὅτι οἱ φαρμακοποιοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξήσκουν καὶ ἱατρικὰ καθήκοντα, οὕτω δὲ ἡ λέξις ἰατρός, *Medico*, μέχρι τοῦ 14^{ου} αἰῶνος ἦτο ἀμφίδρομος πρὸς τὴν λέξιν φαρμακοποιός (τῷ 1301 ἰδρύθη ἐν Βενετία τὸ *Collegio dei Medici* πρὸς μόρφωσιν ἱατρῶν).

Πρόοδος ἐπαισθητὴ ἐγένετο κατὰ τὸ 1480, ὅτε νέοι κανονισμοὶ ἐξεδόθησαν διὰ τὸ φαρμακευτικὸν ἐπάγγελμα. Αὐστηρόταται ἐξετάσεις θεσπίζονται καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου συνάσκησις τοῦ ἱατρικοῦ καὶ φαρμακευτικοῦ ἐπαγγέλματος. Πρὸς ἐξάσκησιν δὲ τοῦ τελευταίου τούτου δὲν ἤρκει, ὡς ἄλλοτε, ὁ ὄρκος μόνον τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ μετέλθῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ φαρμακοποιοῦ, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἐκτελῇ εὐσυνειδήτως καὶ πιστῶς τὰ φαρμακευτικὰ σκευάσματα, ἀλλ' ὄφειλον οἱ νέοι φαρμακοποιοὶ νὰ ὑφίστανται ἐξετάσεις πρὸ δικαστηρίου ἐνώπιον δικαστοῦ καὶ δύο παλαιῶν ἐμπείρων φαρμακοποιῶν μετὰ τὴν ἐν φαρμακείῳ μόρφωσίν των. Μετὰ ἓνα περίπου αἰῶνα, τῷ 1565, κατόπιν αἰτήσεως τῶν φαρμακοποιῶν τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον τῶν Δέκα διέκρινε τοὺς φαρμακοποιούς (*Speciali*) ἀπὸ τῶν δρογοπωλῶν (*Droghieri*) καὶ τῶν λοιπῶν παντοπωλῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἰδρύθη τὸ Κολλέγιον τῶν φαρμακοποιῶν, *Collegio dei Speciali* ἢ *Collegio farmaceutico*, ἀναγνωρισθὲν διὰ νόμου ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ὑποψήφιοι νέοι φαρμακοποιοὶ μετὰ μαθητείαν ἐπὶ ἓν ἔτος ἐν φαρμακείῳ διπλωματούχου φαρμακοποιοῦ ἔδιδον ἐξετάσεις ἐνώπιον ὀκτῶ ἀντιπροσώπων τοῦ φαρμακευτικοῦ σώματος, ἐκλεγομένων μετὰ τῶν παλαιῶν φαρμακοποιῶν. Εἰς τοὺς ἐπιτυγχάνοντας ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ πιστοποιητικόν, λεγόμενον *Scheda*. Ὅμοίως ὑπεδεικνύοντο δύο καθηγηταὶ (*Promotori*) πρὸς μόρφωσιν τῶν μελλόντων νὰ ὑποστῶσιν ἐξετάσεις ἐνώπιον τῆς ἐξ ὀκτῶ φαρμακοποιῶν ἐπιτροπῆς. Οἱ ὑποψήφιοι ἐξητάζοντο αὐστηρῶς λατινιστὶ ἢ ἰτα-

λιστι ἐν τῇ φαρμακοτεχνίᾳ, βοτανικῇ καὶ χημείᾳ πρακτικῶς καὶ προφορικῶς. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν ἐπηκολούθει μυστικῇ ψηφοφορία διὰ τὴν ἰκανότητα τοῦ ἐξετασθέντος. Ὁ λαμβάνων τὰ $\frac{2}{3}$ τῶν σφαιριδίων ἐθεωρεῖτο ἄξιος νὰ μετέλθῃ τὴν φαρμακευτικὴν καὶ πρὸς λήψιν τοῦ σχετικοῦ διπλώματος μετέβαινε εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ὤμνυε τὸν ὄρκον τοῦ φαρμακοποιῦ, διατυπούμενον ὡς ἑξῆς.

«Ἐπισημως ὀρκίζομαι καὶ ὑπόσχομαι εἰς τὸν Ποιητὴν τοῦ Σύμπαντος, τὸν ἐν Τριάδι Θεόν, ὃν μεθ' ἀγνῆς πίστεως λατρεύω, ὅτι θὰ διαφυλάττω καθ' ὀλοκληρίαν καὶ σταθερῶς διὰ τῶν δυνάμεών μου καὶ τῆς κρίσεώς μου ἀπάσας τὰς καθωρισμένας διατάξεις. Θὰ ζῶ καὶ θὰ ἀποθάνω εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Θὰ σέβωμαι τοὺς ἰατροὺς καὶ θὰ τιμῶ πιστῶς τοὺς διδασκάλους μου, θὰ ἀγαπῶ τοὺς ἀνωτέρους μου καὶ ἰδίως ἐκείνους, οἵτινες θὰ ἔχουν ἀνάγκην τῆς τέχνης μου. Θὰ διαφυλάττω, ὅσον δύναμαι, τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς τέχνης μου. Οὐδὲν θὰ πράττω ἄνευ συμβουλῆς ἢ δεδικαιολογημένου λόγου, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται περὶ κέρδους. Δὲν θὰ χορηγῶ καθάρσια ἄνευ διαταγῆς ἢ συναινέσεως τῶν ἰατρῶν. Δὲν θὰ παρέχω δηλητήρια οὐδὲ περὶ τούτων θὰ δίδω συμβουλὰς. Θὰ ἐκτελῶ τὰς συνταγὰς τῶν ἰατρῶν ἀναλλοιώτως. Οὐδὲν θὰ ἀντικαταστήσω ἄνευ τῆς συμβουλῆς ἢ ἀδείας τοῦ ἰατροῦ. Δὲν θὰ ἐκτελῶ βλαβερὰς διαταγὰς τῶν ἐμπειρικῶν. Θὰ συντρέχω διὰ τῶν δυνάμεών μου καὶ τῆς τέχνης μου τοὺς ἀσθενεῖς. Θὰ διατηρῶ πάντοτε ἐν τῷ φαρμακείῳ μου φάρμακα ἀρίστης ποιότητος. Δὲν θὰ ἐπιτρέπω εἰς τοὺς νέους μαθητευομένους μου τὴν παράβασιν τοῦ ὄρκου τούτου. Καὶ οὕτως ὀρκίζομαι εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ προστάτου τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τούτου Κολλεγίου».

Τὸ Ἐνετικὸν Κολλέγιον δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποκτήσῃ μέγα κῦρος καὶ ἔξω τῆς Βενετίας. Εἰς τοῦτο προσέτρεχον, ὡς εἰς Φαρμακευτικὴν Ἀκαδημίαν, πάντες οἱ ζητοῦντες ἐπιστημονικὰς ἐπὶ φαρμάκων πληροφορίας.

Ἐκ τινος παλαιοῦ συμβολαίου μαρθάνομεν καὶ τοὺς ὄρους καὶ συμφωνίας τῆς μυσταγωγῆσεως τῶν ὑποψηφίων φαρμακοποιῶν.

«Τὴν 4ην Νοεμβρίου 1564 ὁ Ἱερώνυμος Νταμιλᾶς, φαρμακοποιὸς (Specier), καὶ ὁ Πιέρος Τζεορμενκιώτης, λεγόμενος Γκουλιμῆς, συνεφώνησαν διὰ συμβολαίου¹, συνταχθέντος ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Ζακύνθου Νικολάου Φραγκοπούλου (σελ. 8), ὅπως ὁ ρηθὴς Πιέρος παραδώσῃ τὸν υἱόν του Ἄνδρέαν εἰς τὸν ἀνωτέρω Ἱερώνυμον, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ τὴν φαρμακευτικὴν τέχνην (arte de speciale) ἐπὶ μίαν προσεχῆ τετραετίαν ὑπὸ τὸν ὄρον ὃ μὲν Ἱερώνυμος νὰ κρατήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν του τὸν Ἄνδρέαν καὶ νὰ διδάξῃ εἰς αὐτὸν τὴν φαρμακευτικὴν τέχνην, ὃ δὲ Πιέρος νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν Ἱερώνυμον τὰ ἔξοδα διατροφῆς τοῦ υἱοῦ του, δέκα δουκάτα ἐτησίως καὶ δύο βαρέλλια καλοῦ οἴνου ἐκ $3\frac{1}{2}$ σταμνιῶν ἕκαστον».

Τὸ ἀφορῶν εἰς τὰ ἠθικὰ προσόντα τοῦ φαρμακοποιῦ μέρος τῆς δεοντολογίας τοῦ

¹ Τὸ συμβόλαιον εἶναι συντεταγμένον ἰταλιστί.

Σαλαδίνου, ὅπερ ἐξήταζεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς εἶχεν οὕτως: « . . . ὁ φαρμακοποιὸς
 »δὲν πρέπει νὰ εἶναι παῖς οὔτε ἔφηβος μικρᾶς ἡλικίας οὔτε ὑπερήφανος οὔτε ἀλαζῶν
 »οὔτε φιλογύνης οὔτε κραιπαλώδης οὔτε πολυφάγος οὔτε μέθυσος οὔτε παίκτης, ἀλλὰ
 »μελετηρός, πρόθυμος, ἤρεμος, ἔντιμος, θεοσεβῆς καὶ εὐσυνείδητος· δίκαιος, εὐθύς καὶ ἰδίως
 »ἐλεήμων πρὸς τοὺς πτωχοὺς. Πρέπει νὰ κατέχη τὴν θεωρίαν καὶ τὴν τέχνην του. Νὰ μὴ
 »εἶναι ἀδαῆς καὶ ἀπαίδευτος, διότι διαχειρίζεται τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις εἶναι τὸ
 »πολυτιμότερον εἰς τὸν κόσμον. Νὰ μὴ εἶναι ἄπληστος οὔτε φιλόργυρος οὔτε φιλοχρήμα-
 »τος, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι μετέρχεται τὴν τέχνην του μόνον πρὸς συμφέρον, ὅπως συνη-
 »θίζουσιν οἱ αἰσχροκερδεῖς, καὶ μάλιστα νὰ μὴ πωλῇ τὰ φάρμακα εἰς μεγαλυτέραν, ἀλλ' εἰς
 »συγκαταβατικὴν τιμὴν, διότι προτιμότερον εἶναι νὰ κερδίῃ τις ὀλίγα καὶ δικαίως ἀπὸ
 »τὸ πολὺ κέρδος ἐπισύρων τὰς κατάρας τῶν πτωχῶν. Νὰ εἶναι ὁ φαρμακοποιὸς προσέτι
 »θεοσεβῆς, σώφρων, ἐπιμελής, σοβαρὸς καὶ εὐσυνείδητος, ὡς ἐλέχθη, διὰ νὰ μὴ τολμᾷ
 »νὰ πράξῃ οὔτε δι' ἔρωτα οὔτε διὰ μῖσος οὔτε διὰ κερδοσκοπίαν πράξιν παρὰ τὴν συνεί-
 »δησίην του καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἱατροῦ. Δηλαδή νὰ μὴ παρασκευάσῃ φάρμακα ἐκτρωτικά
 »οὔδὲ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀρχόντων μηδὲ διὰ χρήματα νὰ τολμήσῃ τὴν παρασκευὴν
 »δηλητηριωδῶν φαρμάκων ἢ ποτῶν. Νὰ μὴ σκευάζῃ σιρόπια διὰ μέλιτος ἀντὶ σακχάρους,
 »διότι διὰ τούτου θὰ ἐξημιούτο ὁ ἀσθενὴς καὶ δὲν θὰ ἐξετελεῖτο ἡ ἐντολὴ τοῦ ἱατροῦ.
 »Ὁ φαρμακοποιὸς ὡσαύτως δὲν πρέπει ἄνευ τῆς ἀδείας ἢ συμβουλῆς ἀξίου ἱατροῦ νὰ
 »προβαίνει εἰς ἐκτέλεσιν φαρμάκων καὶ ἰδίως καθαριστικῶν. Πρέπει νὰ ἀπορρίπτῃ τὰ παλαιὰ
 »καὶ ἔωλα σκευάσματα, τὰ μὴ ἐνεργοῦντα πλέον, ὡς καὶ τὰ καταπότια, τὰ ὅποια εἶναι ὡς
 »λίθος ξηρὰ καὶ στεροῦνται θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων. Ὅταν δὲν ἔχῃ ἐν τῷ φαρμακείῳ
 »τὸ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ ὀρισθὲν φάρμακον, νὰ μὴ τὸ ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλου ἄνευ τῆς ἀδείας
 »τοῦ ἱατροῦ. Νὰ μὴ χρησιμοποίῃ προῶτως τὰς πόας, τὰ ἄνθη, τὰς νωπὰς ρίζας, πρὶν ἢ
 »ἀποξηρανθῶσι, διότι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἀποσυντεθῶσιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποξηράνῃ ταῦτα
 »νόμῳ τέχνης. Πρέπει προσέτι ὁ φαρμακοποιὸς νὰ διακρίνῃ ἀκριβῶς τὴν γεῦσιν πάντων
 »τῶν ἀπλῶν φαρμάκων, ἂν εἶναι δηλαδή πικρά, γλυκὰ ἢ ὄξινα, στυφά, γευστικά ἢ ἄγευστα,
 »διότι, ἐὰν νέος τις ἱατρὸς ἀπειρὸς ἀναγράψῃ δραστικά φάρμακα καὶ δύσγευστα διὰ τοὺς
 »ἀσθενεῖς, ὀφείλει ὁ φαρμακοποιὸς μὴ προβαίνειν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς συνταγῆς νὰ ὑποδείξῃ
 »εἰς τὸν ἱατρὸν μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ, ὅπως διατάξῃ φάρμακα εὐγευστότερα
 »καὶ ἡπιότερα, ἵνα μὴ διαταραχθῇ ὁ στόμαχος τοῦ ἀσθενοῦς . . . ».

Ὁ πρόεδρος τῆς περιβλέπτου τῶν φαρμακοποιῶν Σχολῆς ἐξετάζων τὸν ὑποψήφιον
 φαρμακοποιὸν ἐρωτᾷ πρῶτον τίνα εἰσὶ τὰ καθήκοντα καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ φαρμακοποιοῦ.
 Οὗτος ἀπαντᾷ ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Σαλαδίνου *Compendium aromatariorum*.

«*Primo aromatarius, a medico examinandus, interrogandus erit, quod est*
 »*officium aromatarium. Respondeo et dico quod officium aromatarii est, terere,*
 »*abluere, infundere, coquere, destillare, bene conficere, et confecta bene servare.*
 »*Propter quae omnia dico alterius, quod aromatarii tenentur scire grammaticam.*

»ut valent bene intelligere dispensationes receptorum¹ et antidotarium et scientiae medicinae.

»Secundo . . . *qualis debet esse aromatarius: a ludo etiam a vino sit alienus et sobrius . . .*, quod aromatarius, dum est juvenis debet *uxorem ducere*², quia si sic fecerit, domabitur juvenus ejus, et sic erit quietus, mitis et honestus et vacabit continue facultati suae, immo delectabitur in ea, et sic delectatio perficiet opus ejus cum laude, et amicorum copia gloriosa.

»Tertia . . ., quot *libri sunt necessaria* ipsis aromatariis *pro arte* eorum exercenda recte et cum bona conscientia. Dico: sex libri sunt necessarii: De simplicibus *Avicennae* et *Sera(pionis)*, liber de Synonymis *Simonis Januensis*, Liber *Servitoris Abul Kasim, Mesue, Johannes Damascenus*, Antidotarium magnum s. parvum *Nicolaus* s. «*Circa instans*» *Platearius*. De Simplicibus *Dioscorides* et *Macer*».

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐτέθησαν ἐν ἰσχύι οἱ λησιμονηθέντες νόμοι περὶ ἀπαγορεύσεως ἐξασκήσεως τῆς φαρμακευτικῆς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν καὶ τἀνάπαλιν, ὡς ἐπίσης ἐκανονίσθησαν ἡ φορολογία τῶν φαρμάκων καὶ ἡ ἐπίσημος διατίμησις αὐτῶν.

Ἡ φαρμακευτικὴ τέχνη ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας ὡς εὐγενὲς ἐπάγγελμα (arte nobile), οἱ δὲ φαρμακοποιοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοὶ τῶν ἠδύναντο νὰ ἐγγράφονται εἰς τὰς χρυσὰς βίβλους. Τούτου ἕνεκα πλεῖστοι ἐκαλλιέργησαν τὴν πρόοδον αὐτῆς διὰ μελετῶν πειραματικῶν καὶ συγγραφῶν διαφόρων φαρμακευτικῶν ἔργων, ἵνα ἡ παρασκευὴ τῶν φαρμάκων γίνηται μετ' ἐπιστημονικῆς ἐπιμελείας, τὸ δὲ ἐμπόριον αὐτῶν καταστῆ ἐπικερδὲς πρὸς ὄφελος καὶ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἡ διχοτόμησις, δηλαδὴ ἡ παροχὴ ποσοστῶν εἰς τοὺς ἰατροὺς ἐκ μέρους τῶν φαρμακοποιῶν εἰς βῆρος τοῦ πελάτου, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1299, ὅτε ἡ Γερουσία ἀπηγόρευσε τὸν συνεταιρισμὸν ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν καὶ ἡ Κυβέρνησις διὰ νόμου ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἰατροὺς νὰ ὑποστηρίζωσιν ὠρισμένα φαρμακεῖα ἀναγράφασα τιμωρίας σοβαρὰς κατὰ τῶν παρανομούντων. Αἱ συνεχεῖς ἐπιθεωρήσεις τῶν φαρμακείων τῆς Βενετίας, ἅτινα ἐθεωροῦντο ὡς τὰ ἀνώτερα τῆς ἐποχῆς, ἐξηκολούθησαν καὶ ἐν τῇ ἐνετοκρατουμένῃ Ἑπτανήσῳ, ἐν ἣ ἐκολάζοντο πάντοτε αὐστηρῶς οἱ φαρμακοποιοί, οἵτινες παρὰ τὸν νόμον ἐξέτελουν καὶ ἰατρικὰ ἔργα.

Οἱ ἰατροὶ τῷ 1604 ἐπεζήτησαν τὴν παρουσίαν τῶν ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν γαληνικῶν σκευασμάτων, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν αὐτῶν διὰ τῆς δικαιολογίας, ὅτι οἱ φαρμακοποιοὶ εἶναι ἤδη χειραφετημένοι καὶ ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένοι.

Προῖον σπουδαῖον τοῦ φαρμακευτικοῦ ἐμπορίου ἦσαν τότε ἡ Ἄνδρομάχειος θηριακὴ

¹ Εἶναι αὕτη ἡ πρώτη ἢ μία τῶν πρώτων περιπτώσεων, καθ' ἃς γίνεται λόγος περὶ συνταγῶν.

² Ἡ ἐπιθυμία αὕτη τοῦ Saladin δὲν εἶρε μιμητὰς, καίτοι ἐστηρίζετο ἐπὶ λογικῶν βάσεων καὶ ἐφαίνετο κατάλληλος νὰ ἐξηγήσῃ τὸ κοινωνικὸν καὶ λίαν φλέγον γυναικεῖον ζήτημα κατὰ φυσικώτατον τρόπον.

καὶ τὸ Μιθριδάτειον ἔκλειγμα, Mitridato di Damocrate, σκευάσματα φημιζόμενα εἰς ὄλον τὸν κόσμον καὶ παρασκευαζόμενα μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψιν τῶν δημοσίων ἀρχῶν τοῦ ἱατρικοῦ κολλεγίου καὶ τῶν φαρμακοποιῶν. Μόνον αὐτὰ παρεσκευάζοντο ἐπὶ παρουσίᾳ ἱατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν καὶ οὐχὶ ἄλλα φάρμακα πρὸς ἀποφυγὴν ἐκβιασμῶν ἐκ μέρους τῶν ἱατρῶν. Ἄφ' οὗτου ἡ φαρμακευτικὴ ἀπεχωρίσθη τῆς φαρμακεμπορίας, οἱ φαρμακοποιοὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ προήγαγον διὰ τῶν ἔργων τὴν χημείαν, τὴν βοτανικὴν καὶ τὴν φαρμακοτεχνίαν καταλιπόντες πλεῖστα βιβλία τῶν κλάδων τούτων ἀπαραίτητα διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ φαρμακοποιοῦ.

Κύριον ἔργον οὐ μόνον τῆς θεωρητικῆς μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως τῆς φαρμακευτικῆς ἐν τῇ Ἑνετίᾳ καὶ Ἑπτανήσῳ ἦτο τὸ *Compendium aromatariorum* Bononiae 1488 τοῦ ἐξ Ascoli μουσουλμάνου Artium et Medicinae Doctoris Σαλαδίνου, ἱατροῦ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Τάραντος Giovanni Antonio di Balza Orsino. Οὗτος ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ τὸ ἔργον του θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτον πραγματικὸν φαρμακευτικὸν ἐγχειρίδιον ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. Τὸ βιβλίον τοῦτο πλην τοῦ συνταγολογίου καὶ τῆς φαρμακευτικῆς τέχνης περιλαμβάνει τὸν ὄρκον τῶν νέων φαρμακοποιῶν καὶ ἐπαγγελματικὴν δεοντολογίαν, διαιρεῖται δὲ εἰς ἑπτὰ μέρη. Τὸ πρῶτον περιέχει τὰς ἐξετάσεις, τὰ καθήκοντα, τὰς ιδιότητες, δηλαδὴ τὴν δεοντολογίαν τοῦ φαρμακοποιοῦ καὶ τὰ βιβλία τῆς μορφώσεώς του. Τὸ δεύτερον ἀναγράφει τὴν ἐτυμολογίαν τῶν ὑπὸ τοῦ Νικολάου ἀναγραφομένων ὀνομάτων τῶν Composita συμφῶνως πρὸς τὴν σύστασιν καὶ δοῦσιν αὐτῶν. Τὸ τρίτον καθορίζει τὰ ἐν χρῆσει σταθμὰ, ἐν τῷ τετάρτῳ εὐρίσκονται omnia necessaria de modo conficiendi quod aromatarius non debet autoritate propria sine licentia medici in receptis ponere *quid pro quo*... Τὸ πέμπτον περιγράφει τὴν συλλογὴν τῶν φυτικῶν φαρμάκων, τὸ ἕκτον τὴν διαφύλαξιν τῶν ἀπλῶν καὶ συνθέτων ἱαμάτων καὶ τὸ ἕβδομον ἀσχολεῖται περὶ τὰ δοχεῖα τῆς συντηρήσεως τῶν δρογῶν. Τὸ ὄγδοον μέρος εἶναι μιὰ Series medicaminum in qualibet aromataria vel apoteca. Εὕρηνται δὲ 16 λίπη, 7 εἶδη χολῆς, 4 κόπροι, 59 ἐκλείγματα, 46 ἀποστάγματα, 36 καταπότια, 24 τροχίσκοι, 27 ἔλαια, 6 γλυκασματα, 12 μελίκρατα κλπ.

Ἡ πρώτη καὶ μόνη Ἑνετικὴ Φαρμακοποιία ἐξεδόθη ἐν Παδοῦῃ ὑπὸ τῶν ἐνετικῶν ἀρχῶν τῇ 24^ῃ Μαρτίου 1790, ἣτις συνετάχθη ὑπὸ ἑπτὰ καθηγητῶν. Τὴν 17^{ην} Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεδόθη διάταγμα, δι' οὗ καθίστατο αὕτη ὑποχρεωτικὴ εἰς πάντας τοὺς φαρμακοποιούς τοῦ ἐνετικοῦ κράτους, ὑπεχρεοῦτο δὲ ἕκαστον φαρμακεῖον, ὅπως ἐντὸς τριῶν μηνῶν εἰς τὸ ἡπειρωτικὸν μέρος καὶ ἕξ μηνῶν εἰς τὰς νήσους ἔχη ἐν ἀντίτυπον καὶ συμμορφῶται πρὸς τὰς διατάξεις τῆς νέας Φαρμακοποιίας. Ἐκαστον ἀντίτυπον ἐτιμᾶτο ἕξ ἐνετικῶν λιρῶν. Τὸ αὐτὸ διάταγμα ἀνέγραφεν ὅτι κατὰ Μάρτιον ἐκάστου ἔτους θὰ ἐδημοσιεύετο καὶ ἡ διατίμησις τῶν φαρμάκων. Οἱ ἔκκερμεῖς λογαριασμοὶ θὰ ἐξαφλοῦντο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παλαιᾶς διατιμῆσεως.

Ἐν Βενετίᾳ τὸ φαρμακεῖον ἔκαλεῖτο Bottega (medicinale), εἶτα δὲ Spezieria,

δηλαδή είδοπωλείον, όνομα διατηρηθὲν καὶ παρ' ἡμῖν ὡς *σπετσαρία* ἢ *σπετσαρεῖο*, ἦτο δὲ κατάστημα φαρμακοποιῦ, φαρμακοκαπήλου καὶ ζαχαροπλάστου, περιλαμβάνον τὴν Δρογκιέραν, τὸ Κονφετιέρε, τὸ Μανδολάρο καὶ τὸ Μεντιτσινάλε. Ἡ Κυβέρνησις διὰ διαταγμάτων ὥριζε τὸν ὑποχρεωτικὸν κατάλογον φαρμάκων δι' ἕκαστον φαρμακεῖον καὶ τὴν διατίμησιν αὐτῶν. Ὁ κατάλογος οὗτος ὑπογεγραμμένος ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ἀνηρτάτο ἐν τῷ φαρμακείῳ πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινῦ. Πλὴν φαρμάκων καὶ μύρων τὰ ἐπτανησιακὰ φαρμακεῖα, ὡς λέγει ὁ ἱστοριοδίφης Σπ. Δεβιάζης, ἐπώλουν καὶ εἶδη γραφικῆς, μουσικῆς, λαμπάδας, βιβλία καὶ ἄλλα τινὰ ξένα εἶδη, ἐκ Βενετίας προερχόμενα. Τὰ δὲ φαρμακεῖα ἦσαν τὰ ἐντευκτήρια τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Ἐπὶ ἐνετοκρατίας φαρμακευτικὰ διατάγματα ἀνευρίσκονται ἀκωδικοποίητα. Ἡ Φαρμακευτικὴ ἐν Ἐπτανήσῳ ἠσκειτο, ὡς εἶδομεν, ὑπὸ προνομιούχων πρακτικῶν, ὑπὸ ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν, σπουδασάντων ἐν ἰταλικῶς πανεπιστημίοις. Τούτου ἔνεκεν ὁ προβλεπτής (πρεβεδοῦρος) Ζακύνθου Ἀνδρέας Di Priuli ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ δυστυχήματα, ἅτινα συνέβαινον ἐν Ζακύνθῳ λόγῳ τῆς εὐχεροῦς ἀγορᾶς δηλητηρίων, δι' ὧν ἐδηλητηριάζοντο ἢ ἐδηλητηριάζον ποντικούς ἢ ἄλλα ἐπιβλαβῆ ζῶα, ἐξέδωκε διαταγὴν ἀπὸ 6ης Δεκεμβρίου 1551, δι' ἧς ἀπηγορεύετο τοῦ λοιποῦ ἢ εἰς οἰανδήποτε μικρὰν ἢ μεγάλην ποσότητα πώλησις δημοσίᾳ ἢ κρυφίως τοξικῶν οὐσιῶν (tosichi), δηλαδή arsinico ἢ resigal, oropimento, sandaracha, sulina κλπ., ὑφ' οἵουδήποτε εἴτε φαρμακοπώλου εἴτε ἰδιώτου (non essendo maxime tal sorte di tosichi necessarii alli corpi humani) ἐπὶ ποινῇ κατὰ παντὸς παραβάτου 1000 δουκάτων, ὧν τὰ ἡμίση ὑπὲρ τοῦ σιτοβολῶνος καὶ τὰ ἄλλα ἡμίση ὑπὲρ τοῦ καταδότου καὶ ἄλλαις ἔτι ποιναῖς.

Ἡ παρασκευὴ τῶν γαληνικῶν σκευασμάτων ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἔργων τοῦ Γαληνοῦ, Μεσοῦη, Νικολάου Μυρεψοῦ, Σαλαδίνου κλπ.

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἡ γαληνοτάτη δημοκρατία τῆς Βενετίας κατεῖχε τὸ μονοπώλιον τῆς ἐμπορίας τῶν φαρμάκων ἐν ὅλῃ τῇ Μεσογείῳ. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο διεξήγετο διὰ μέσου ἐταιρειῶν ἐξαγωγῆς. Πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐξαγωγῆς ὄφειλον αἱ ἐταιρεῖαι αὐταὶ νὰ παρουσιάσωσι τιμολόγιον ἐμπορευμάτων πωλητέων καὶ νὰ ἀπευθύνουν αὐτὸ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν Δέκα, ὅπερ κατόπιν ἐρέυνης ἐνέκρινε καὶ ἐπέτρεπε τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ. Ἡ πρώτη διατίμησις τῶν φαρμάκων ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1566, ἦτοι ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ φαρμακευτικοῦ κολλεγίου. Κατάλογοι τῶν φαρμάκων καὶ διατιμήσεων αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἀρχείοις Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης καὶ Κερκύρας. Ἀνεῦρον διατίμησιν χειρόγραφον, ἐκδοθεῖσαν διὰ διατάγματος τῷ 1782, ἧτις περιλαμβάνει 195 φάρμακα καὶ φέρει τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἰατροσυνέδρων.

Ἐν τῷ Bulletin d'Histoire de la Pharmacie¹ ἀνευρίσκομεν ἐνετικὴν διατίμησιν φαρμάκων τοῦ 1583 καὶ βλέπομεν ὅτι αἱ διατιμήσεις αὐταὶ φρονίμως ἀνενεοῦντο ἔτησιως. Ὡς μονὰς βάρους ἐλαμβάνετο ἡ δραχμὴ (4 γρμ.), σπανιώτερον ἢ οὐγγία (33 γρμ.)

¹ 1919, 24.

καὶ ἔτι σπανιώτερον ἢ λίβρα (450 γρμ.). Νομισματικὴ μονὰς τιμήματος ἦτο τὸ σολδίων¹. Ἡ ἀξία τοῦ σολδίου κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα φαίνεται ὅτι ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα τῆς σημερινῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀξία τῶν φαρμάκων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ὑπέρογκος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν σημερινὴν τιμὴν αὐτῶν.

Μέχρι τοῦ 1790 ἡ συνταγογραφία ἐγένετο λατινιστί, ἀπὸ τοῦ ἔτους ὁμως τούτου ὑπεχρεώθησαν οἱ ἰατροὶ νὰ γράφωσιν ἰταλιστί διὰ μελάνης καὶ εὐαναγνώστως.

Τὴν 20^{ὴν} Ἰουνίου ὁ προβλεπτής Κερκύρας Βαπτιστῆς Βιττούρης διέταξεν, ὅπως ἡ ἐπιθεώρησις τῶν φαρμακείων γίνηται ἐτησίως ὑπὸ τῶν ἀρχιάτρων τῆς πόλεως καὶ τοῦ στρατοῦ, τοῦ ἀρχιχειρουργοῦ, ἐνὸς φαρμακοποιοῦ καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ὑγειονομείου. Κατ' αὐτὴν ἐγένετο κατάσχεσις τῶν ἐλαττωματικῶν φαρμάκων καὶ παρετηρεῖτο ἡ καλὴ ἢ κακὴ διαφύλαξις τῶν τοξικῶν φαρμάκων, τῶν συνταγῶν καὶ ἡ παροχὴ φαρμάκων ἀνευ συνταγῆς.

Κατὰ Σπ. Δεβιάζην διάφοροι ἀγύρται, ἐξ Ἡλείου προερχόμενοι, ἐξήσκουν τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Ἐπτανήσῳ ἀπατῶντες τοὺς ἀφελεστεροὺς τῶν κατοίκων, οἵτινες ἐπιπτον θύματα τῶν κομπογιαννιτῶν αὐτῶν. Ἐναντίον τῶν ἀγυρτῶν τούτων, οἵτινες ἀπεκαλοῦντο «Γιαννιώτες», ἐθεσπίσθησαν αὐστηραὶ διατάξεις.

Διὰ τῶν νόμων τῶν ἐτῶν 1643, 1692, 1760, 1763, 1768 καὶ ἄλλων ἀπηγορεύθη ἡ πώλησις φαρμάκων ὑπὸ μὴ φαρμακοποιῶν καὶ κατεδιώκοντο οἱ ἐμπειρικοί. Οἱ παραβάται ἐτιμωροῦντο διὰ μεγάλων προστίμων, τὸ ἥμισυ τῶν ὀπίων ἐδίδετο εἰς τὸν καταδότην².

Τὴν 5^{ην} Σεπτεμβρίου 1753 ὁ προβλεπτής Ζακύνθου Αὐγουστῖνος Σαργέδος (Agostin Sagredo) ἐξέδωκε διάταγμα κανονιστικὸν τῶν φαρμακείων. Ἐν τῷ διατάγματι δὲ τούτῳ προλογίζει ὅτι, ἐπειδὴ αἱ ἀτασθαλίαι καὶ αἱ ἐλλείψεις τῶν ὑπαρχόντων φαρμακείων ὑπέπεσαν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν Dr Marco Coen, πρωτιάτρου τοῦ στόλου, Dr Avon Alpron, ὑγειονομικοῦ πρωτιάτρου, καὶ Juliani, χειρουργοῦ τῆς ὑπηρεσίας, διετάχθησαν οὗτοι, ὅπως συντάξωσι κανονισμὸν πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀταξιῶν καὶ καταχρήσεων τῶν φαρμακείων, αἵτινες ἐγίνοντο εἰς βάρος τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων. Ἐνεκα τούτων ἀποφασίζεται καὶ διατάσσεται. Προσόντα τῶν φαρμακοποιῶν ὀρίζονται τὰ διπλώματα τῶν καθηγητῶν, διότι πλὴν τῶν 7 ἀσκούντων τὴν φαρμακευτικὴν ἐν Ζακύνθῳ διπλωματούχων φαρμακοποιῶν Ἄθ. Δούκα, Εὐσταθίου Τζέν, Εὐσταθίου Ἀβούρη, Μ. Βαρτζοῦ, Ἰακ. Ἀραβαντινοῦ, Νικ. Κονόμου, λεγομένου Σπανοῦ, καὶ Γ. Ἀννίνου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἐξασκοῦντες τὸ φαρμακευτικὸν ἐπάγγελμα. Ἡ γενομένη ἐπιθεώρησις κατέδειξεν ἐν τάξει τὰ ἐπὶ ταῦτα φαρμακεῖα, ἐνῶ διὰ τὸ τοῦ ἱατροῦ Διαμαντῆ ἀπεφάνθη ὅτι πρέπει νὰ κλεισθῇ λόγῳ τοῦ κακοῦ καταρτισμοῦ του. Ἐκαστος τῶν ἐπὶ ταῦτα φαρμακοποιῶν ὑπεχρεῖτο νὰ διδάξῃ καλῶς ἓνα βοηθόν του, ἵνα ἐν οἰαδήποτε περιπτώσει δύναται οὗτος νὰ ἀντι-

¹ Soldo, σολδίων = $\frac{1}{20}$ τοῦ λεπτοῦ πρὸ τοῦ πολέμου ὑποδιηρεῖτο εἰς 12 δηνάρια.

² Ὁ διαπρεπής Ζακύνθιος ἀρχαιοδίφης κ. Α. Ζώης ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου πρότυπα διατάγματα καὶ μοὶ παρέσχε πολλὰς περὶ τοῦ θέματος τούτου πληροφορίας. Εὐχαριστῶ αὐτὸν καὶ δημοσίᾳ.

καταστήση τὸν προϊστάμενόν του. Οἱ φαρμακοποιοὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ κατοικῶσιν ὑπεράνω τῶν φαρμακείων των ἢ πλησιέστατα αὐτῶν, ἵνα κατὰ τὴν νύκτα προσφέρωσι τὴν βοήθειάν των εἰς τοὺς πάσχοντας.

Ἡ φύλαξις τῶν δηλητηρίων ἐπετρέπετο μόνον εἰς ἰδιαιτέρον ἐρμάριον, οὗτινος τὴν κλεῖδα ἐκράτει ὁ φαρμακοποιός, ὅστις αὐτοπροσώπως ἐνετέλλετο νὰ ἐκτελῇ τὰς συνταγὰς τῶν ἰατρῶν ἢ χειρουργῶν, ἀπαγορευομένης τῆς παρασκευῆς φαρμάκων ἄνευ διαταγῆς τοῦ ἱατροῦ. Ἡ εἰς τὰς ὁδοὺς πώλησις φαρμάκων ἀπηγορεύετο.

Πρὸς περιορισμὸν τῆς αἰσχροκερδείας τῶν φαρμακοποιῶν ὁ σύνδικος ἀβογαδόρος, δηλ. ἄρχων εἰσαγγελεύων, ἐκ Κεφαλληνίας Ἰωάννης Καπέλλος ἐδημοσίευσεν διάταξιν ὀρίζουσαν, ὅπως οἱ ἱατροὶ ἀναγράφωσιν ἡμερομηνίαν εἰς τὰς συνταγὰς των, ἃς ὀφείλει νὰ διατηρῇ ὁ φαρμακοποιὸς μετὰ τὴν ἐκτέλεσίν των. Μετὰ τὴν θεραπείαν ἢ καὶ τὸν θάνατον τοῦ πάσχοντος οἱ πελάται ἀντέγραφον τὰς ἐπὶ πιστώσει χορηγηθείσας συνταγὰς ἐνώπιον ἀρχῆς καὶ ὁ ἱατρὸς ἐτιμολόγει αὐτὰς συμφώνως πρὸς τὴν κυβερνητικὴν διατίμησιν.

Ἐπειδὴ παρατηρεῖτο ἐκ μέρους τῶν φαρμακοποιῶν αἰσχροκέρδειά τις εἰς βάρος τῶν πτωχῶν, τῇ συνεργασίᾳ πάντων τῶν φαρμακοποιῶν τῆς Ζακύνθου συνετάχθη διατίμησις ἐξ 136 φαρμάκων, ἢ ἀθέτησις τῆς ὁποίας θὰ συνεπέφερε τὴν ποινὴν τοῦ προστίμου 200 δουκάτων¹.

Εἰς τὸν φαρμακοποιὸν Ἀθανάσιον Δούκαν, διακρινόμενον διὰ τὴν τάξιν του, ἀνετέθη ἡ ἐπίβλεψις τῆς τηρήσεως τοῦ διατάγματος.

Ἡ ἐπομένη διατίμησις εἶναι ἀλφαβητικῶς συντεταγμένη κατὰ λίτρας, οὐγγίας, δραχμὰς καὶ κόκκους. Εἰς τὸ τέλος τῆς διατιμήσεως ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν M. Coen, πρωτιάτρου τοῦ στόλου, τῆς A. E. τοῦ προβλεπτοῦ, Francesco Kuerino, ἱατροῦ, Avon Alpron, πρωτιάτρου ὑγειονομικοῦ, Angelo Tagliapietra, ἱατροῦ φυσικοθεραπευτοῦ, Nicolo Atineo, ἱατροῦ, Diamantin Chiveto, ἱατροῦ, Gio. Batista de Loviez I, χειρουργοῦ, καὶ Gio. Chioni, χειρουργοῦ. Οἱ ἑπτὰ φαρμακοποιοὶ ἔπονται ἐπιβεβαιοῦντες καὶ ὑπισχνούμενοι.

¹ Τὸ χρυσοῦν εἶχεν ἀξίαν 11-12 προπολεμικῶν δραχμῶν καὶ τὸ ἀργυροῦν 5 δραχμῶν.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ

ΑΤΙΝΑ ΔΕΟΝ ΝΑ ΕΧΩΣΙ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ ΤΩΝ.
ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΒΑΛΛΩΣΙΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΛΛΟΓΗΝ ΤΩΝ ΡΙΖΩΝ,
ΣΠΕΡΜΑΤΩΝ, ΑΝΘΕΩΝ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΝ ΦΥΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΝ ΕΠΟΧΗΝ
ΚΑΙ ΝΑ ΠΟΙΩΣΙΝ ΑΥΤΗΝ ΜΕΤΑ ΦΟΒΟΥ ΘΕΟΥ

(Κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν διειρηθῆ ἡ ἰταλοενετικὴ γραφὴ καὶ ὀρθογραφία. Ἡ συγκοπὴ τῶν λέξεων τοῦ κειμένου συνεπληρώθη διὰ ἀγκυλῶν ἰταλιστὶ ἢ λατινιστὶ ἀναλόγως τῆς γραφῆς τοῦ πρωτοτύπου. Ἡ ὀνοματολογία εἶναι ὅτε μὲν ἰταλική, ὅτε δὲ λατινικὴ καὶ ἄλλοτε σύμμεικτος ἐν τῷ αὐτῷ φαρμάκῳ.)

Οἱ ἀνωφερεῖς ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς ἐπεξηγήσιν.

Ὅσα φάρμακα στεροῦνται ἀριθμῶν εἶναι γνωστὰ ἢ εὔρηται ἀναγεγραμμένα ἐν τοῖς συγγρόνοις τῆς Φαρμακευτικῆς βιβλίαις.)

Aloe succotrinno .. .. . Unc. 1 @ 25	Acqua di canella S. V. .. . Libr. 1 @ 20
» epatico .. .. . » » » 20	» luminosa [del Fallopio] ³ » » » 10
Alume di roca ust[a] ¹ .. .. . » » » 10	» Reg. Hung. ⁴ .. .. . » » » 5
Ambra grigia .. .. . Dram. » » 250	» theriacale ⁵ .. .. . » » » 20
Antim[onio] diafor[etico] .. .. . » » » 15	» oftalmica ⁶ .. .. . » » » 20
Antiet[ico] di Poterio ² .. .. . » » » 30	» antiepilept[ica] ⁷ .. .. . » » » 20
Acqua di melissa et tutte	» vir[idis] Artm[anni] ⁸ .. .. . » » » 25
Perbe destillate .. .. . Libr. » » 12	

¹ Κεκαυμένη ὀρυκτὴ στυπτηρία (στυπτηριάτης).

² Antietico del Poterio = Antihecticum Poteri, σκεύασμα ἐνέχον ὀξειδία τοῦ ἀντιμονίου καὶ κασσιτέρου, φερόμενον καὶ ὡς Bezoardicum joviale. Ἦδη ἄχρηστον.

³ Σκευάζεται ἐξ ὕδατος ἀρνογλώσσου, ροδοστάγματος ἀνὰ λίτραν, κόνεως στυπτηρίας καὶ ἄχνης ὑδραργύρου ἀνὰ 2 δραχμάς. Κατ' ἀφορδισίων ἐλκῶν. Κάλλιον Acqua alluminosa.

⁴ Acqua della Regina di Ungheria εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς λιβανωτίδος.

⁵ Τὸ ὕδωρ τῆς θηριακῆς σκευάζεται διὰ κατεργασίας 21 δρογῶν μετ' ἀλκοόλης καὶ ὕδατος.

⁶ Ροδοστάγματος ἐκ λευκῶν ρόδων, ἀποστάγματος μαραθοσπόρου ἀνὰ 6 οὔγγιας, οἴνου Μαλβασίας λίτραν, ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου δραχμ. 10, καρυοφύλλων καὶ καφουράς ἀνὰ 2 δραχμάς.—Μετὰ 40ήμερον κατεργασίαν διηθοῦνται. Κατὰ κατάρρων καὶ δακρυρροίας.

⁷ Acqua antiepileptica di Givani Langio. Ἐγγυμα θημέρου κατεργασίας τεσσάρων δρογῶν μετ' οἴνου καὶ εἶτα πρόσμειξις μεθ' ἑτέρου ἐγγύματος ἐξ 11 ἔτι δρογῶν.

⁸ Acqua viridis Hartmanni. Φαρμακοποιία Ἐμμανουὴλ σ. 63.

Balsamo d'Arceo ⁹ . . . . . Unc.	1 @ 25	Castor[eo] pulv. . . . . Dram.	1 @ 40
» Copaiibe. . . . . » »	60	Canfora . . . . . » » »	6
» Peruvain[o] . . . . . » »	200	Cerusa [di] antim[onio] ¹⁶ . . . » » »	30
» sulph[uris] Rul[andi] ¹⁰ » » »	80	Conf[ezion] Alessifarm[aca] ¹⁷ » » »	10
» omogen . . . . . » » »	64	» » Alk[ermes] ¹⁸ . . . » » »	15
» thereb[intinato] ¹¹ . . . » » »	64	Cerotto diapalma ¹⁹ . . . . . Unc.	» » 6
» saturni ¹² . . . . . » » »	15	» diachil[on] simpl[ex] » » »	10
» sulph[uris] anis[atun] » » »	120	» pro hernios ²⁰ . . . . . » » »	10
» styptic[o] ¹³ . . . . . » » »	96	» oxicroc. [ossicroceo]. » » »	50
Bezoard[ico] miner[ale] ¹⁴ . . . Dram.	» » 30	» di ammoniac[o] . . . » » »	40
Borax miner[alis] . . . . . » » »	5	Colir. sanct. [collirio del San-	
» artific[ialis] . . . . . » » »	5	torio] ²¹ . . . . . Dram.	» » 6
Butyr[um] sulph[uris] ¹⁵ . . . » » »	30	Cinab[b]ro d'antim[onio] ²² . . » » »	40
Conserva [di] Cass[ia] . . . . . Unc.	1 @ 20	Coral[l]i rossi . . . . . » » »	4
Terra Catechu. . . . . » » »	30	» bianchi . . . . . » » »	4
		Corno di cervo filos[ofico] ²³ . . » » »	10

⁹ Balsamo d'Arceo di Muys. Σκευάζεται ἐκ τερεβινθίνης, ἐλεμίου, λίπους προβάτων, ἀνά 2 οὐγγίας, ἐλαίου ὑπερικοῦ ἡμισείας οὐγγίας, κηροῦ καὶ ἐρυθροῦ σανταλοξύλου ἀνά 2 δραχμάς. Ἐπὶ ὀδυνηρῶν μολώπων.

¹⁰ Τρισεξαχθθέντων ἀνθέων θείου 1 οὐγγία, κόνεως καφουράς 2 γράμματα, καρυελαίου προσφάτου 4 οὐγγία. Κατεργάζονται ἐπὶ ἀμμολούτρου. Ἐπὶ συριγγίων, ἐλκῶν τοῦ στόματος καὶ αἱμορροϊδῶν.

¹¹ Τρισεξαχθθέντος ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου 1 οὐγγία, τερεβινθελαίου 4 οὐγγία. Ἐπὶ ἐλκῶν τῶν πνευμόνων καὶ νεφρῶν καὶ ἐπὶ βλενορροίας.

¹² Μολυβδόξους καὶ κατεργάσματος ρόδων μετ' ἐλαίου ἀνά ἴσα μέρη. Δροιστικὸν ἐπὶ ἐγκαυμάτων, θεραπευτικὸν ἐρπήτων καὶ ἐρυθροτήτων τοῦ προσώπου.

¹³ Balsamo stytico. Ἀλκοόλης 1 λίτρα, θεικοῦ ὀξέος 3 οὐγγία, ὀξεικοῦ ὀξέος οὐγγία 6, κοκκινέλης οὐγγία 3. Ἐπὶ αἱμορραγιῶν.

¹⁴ Τριχλωροῦχου ἀντιμονίου 3 οὐγγία, νιτρικοῦ ὀξέος q. s. Ἐφιδρωτικόν, ἀντιπυρετικόν.

¹⁵ Butiro di zolfo=Latte, o magistero di zolfo=Sulfur praecipit.

¹⁶ Cerussa antimonii=Stibium oxydatum album.

¹⁷ Ἐκλείγμα ἀποτελούμενον ἐκ 34 δρογῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων μόσχος, ἄμβρα καὶ ὄστρακα μαργαριτῶν. Τὸ σκεύασμα τοῦτο ἐνεκρίθη διὰ διατάγματος τοῦ Προβλεπτοῦ τῆς 18 Μαΐου 1685 πρὸς χρῆσιν τοῦ στρατοῦ. Χρησιμοποιεῖται ἐπὶ κακοήθων πυρετῶν συνοδευομένων ὑπὸ ἐρυθρῶν κηλίδων τοῦ δέρματος, ἀγωνίας, τρόμου καὶ κατὰ τῆς ἡπίας πανώλους.

¹⁸ Σκευάζεται ἐκ σιροπίου κικκινέλλης 2½ λίτρ., ξύλου ἀλόης, φλοιοῦ κινναμώμου ἀνά 1½ οὐγγ., λαζουλίθου καὶ μαργαριτῶν ἀνά 4 δραχμ., φύλλων χρυσοῦ N° 40. Κατὰ συγκοπῶν καὶ λιποθυμιῶν. Ὡσαύτως εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς μελαγχολίας.

¹⁹ Cerotto=Emplastrum.

²⁰ Cerotto per le aperture o ernie : Πευκορρητίνης 3 οὐγγ., λίπους 2 οὐγγ., κηροῦ κιτρίνου 3 οὐγγ., ἐρυθροῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου 1 οὐγγ., κόνεως βαλάνων 2 οὐγγ.

²¹ Ψιμμυθίου ἐνετικοῦ 6 οὐγγ., κόνεως σακχάρου 4 οὐγγ., ἀραβικοῦ κόμμεως 2 οὐγγ., ροδοστάγματος 6 οὐγγ. Ἐπιβλενορροϊκόν.

²² Προϊὸν διασπάσεως χλωριούχου ἀντιμονίου δι' ὑποθειώδους ἀσβεστίου ἐρυθρόν.

²³ Σκεύασμα ἐλαφείου κέρατος δι' ὕδατος. Ἐφιδρωτικὸν ἐπὶ πυρετῶν.

Croco di Mart[e] aper[iente] ²⁴ Dram. 1 @ 10	Flor[es] sal[is] am[moniaci].. Dram. 1 @ 30
» » » astr[ingente] ²⁵ » » » 10	» sulph[uris] .. » » » 12
Corno di cervo rasp[ato].. .. Unc. » » 6	» beng[oes] [Bengioino] » » » 30
Cremor di tart[aro].. .. » » » 10	Fiori d'erbe secchi emolienti, aromatici
Colcot[ar]. .. » » » 10	
ConsERVE in genere . . . » » » 8	
	Latte di solf. [zolfo].. .. Dram. 1 @ 30
Diagrid[ium] sulph[uris] ²⁶ .. Dram. 1 @ 40	Laud[ano] Nep[ente] del
Digest[iones] simpl[ices] .. .. Unc. » » 6	Querc[etano] ³¹ .. .. Gr. » » 2
	Liquor c[orno di] c[ervo] suc-
Elect[uarium] diasc[ordium] Dram. 1 @ 4	cin[ato] ³² . . . . . Dram. » » 30
Elebor[o] negr[nero]. . . » » » 2	
Elixir prop[rrietatis]. . . » » » 6	Macis . . . . . —
» vitae del Mat[hiolo] ²⁷ Unc. » » 15	Magnes[ia] alb[a]. . . . . Dram. 1 @ 10
Empl. merc[uriale] .. . » » » 40	Mann[a] crass[a].. . . . Unc. » » 8
» sinapis . . . » » » 30	» electa. . . . . » » » 10
» croc[atam] . . . » » » 40	» canel[lata].. . . . » » » 15
» melil[otto]. . . » » » 10	Magist[ero] jalapp [di gia-
Extract [di] Mar[te] aper[i-	lapa] ³³ . . . . . Dram. » » 50
tivi] ²⁸ . . . . . Dram. » » 10	Merc[urius] viv[us].. . . . Unc. » » 20
Extract [di] Mar[te] astrig.. » » » 10	» dulc[is] ³⁴ .. . . . Dram. » » 20
Etiop[e] min[erale] ²⁹ . . . » » » 10	Panac[ea] merc[urialis] ³⁵ . . . » » » 40
Elater[io]. . . » » » 5	M[i]el ros[ato].. . . . Unc. » » 4
Erbe aromatiche et emolienti » » » 2	
	Nitr[o] stib[iato] ³⁶ . . . . . Dram. 1 @ 6
Farine quatro ³⁰ . . . . . Libr. 1 @ 24	» papav[erato] ³⁷ .. . . . » » » 6
	» Puri[o]. . . . . » » » 2

²⁴ Ὁξειδίον τοῦ σιδήρου, θείου ἀνά ἴσα μέρη. Ὑδατος q. s. Φύραμα.

²⁵ Φαιὸν ὀξειδίον τοῦ σιδήρου.

²⁶ Diagridium=Scammonium.

²⁷ Ἀλκοολικὸν κατέργασμα 46 δρογῶν. Ἐπὶ κωλικῶν καὶ καρδιαλιγῶν.

²⁸ Estrato di Marte aperitivo del Amynsicht. Σκεύασμα ἐκ νωπῶν ὀξυφονίικων καὶ ὀξεικοῦ σιδήρου.

²⁹ Μέλας θειοῦχος ὑδράργυρος.

³⁰ Le quattro farine resolute. Κριθή, κύαμοι, ὄρβοι καὶ λούπινα.

³¹ Σκεύασμα ὀπίου μετ' ὄξους. Πανσίπονον.

³² Liquor di Corno di cervo succinata del Barkhausen. Κατέργασμα ἠλεκτρικοῦ ἀμμωνίου μετὰ ζωϊκοῦ καὶ ἠλεκτρικοῦ ἐλαίου. Ἐπὶ ρευματικῶν καὶ ἀσθματικῶν πόνων, ληθάργου, ἀποπληξίας.

³³ Κόνεως ἰαλάπης καὶ οἶνοπνεύματος ἀνά ἴσα μέρη. Καθαρτικόν.

³⁴ Καλομέλας.

³⁵ Καλομέλας μετ' αἰθέρος. Σκεύασμα τῶν ἀλχημιστῶν.

³⁶ Kali nitricum stibiatum.

³⁷ Νίτρου 6 οὔγ. χυμοῦ ἀνθέων μήκωνος ροιάδος 2 λίτραι. Εἰδικὸν φάρμακον πλευρίτιδος καὶ πνευμονίας.

Oleum tartari [per] deliquium	Dram. 1 @ 5	Pulv. cornachina ⁴⁵	Dram.-1 @ 20
» cervi destillatum ³⁸	» » » 15	» hermod [atolata] ⁴⁶	» » » 15
» Volpino ³⁹	Unc. » » 12	» annoveriana ⁴⁷	» » » 80
» ligni s[ancti] dist. ⁴⁰	» » » 60	» contra verm[es] ⁴⁸	» » » 10
» scorpiionis Mat[hiolo] ⁴¹	» » » 80	» antipleur[itica del Gherli] ⁴⁹ » » »	20
» lumbr[icorum]	» » » 10	» antiepilept[ica]	» » » 20
» thereb[inthinae]	» » » 30	» Rad. ipecacuanhae	» » » 16
» absin[thii] dist[illatum]	Dram. » » 40	» » jalapp[ae]	» » » 4
Oxi[y]mel scillit[icum]	Unc. » » 4	» » rhabarbero	» » » 30
» simpl[ex]	» » » 4	» » aperit[ivus]	Unc. » » 5
Pietra medicament[osa] ⁴²	Dram. 1 @ 5	» » can[na] mont[ana] ⁵⁰ » » »	5
Pillol[e] balsam[iche] d'aloë » » »	» » » 15	» » peonia	» » » 5
» di terra catech[hu]	Unc. » » 15	» » smilac[is]	» » » 5
» tartaree ⁴³	—	» » gentian[ae]	» » » 10
» terebinth[inae]	—	» » irid[is] Flor[entinae] » » »	5
» di succin[o] del Crat[one] ⁴⁴	—	» Cort. Peruv[iani] ⁵¹	» » » 50
» fetide	—	» » Gut[terrezia] Linea-	
» violar.	Unc. 1 @ 16	r[ifolia]	Dram. » » 20
» stirace [storace]	—	» stomach[ica] Quercia	» » » 20
» mercur[iali] sol.	Dram. 1 @ 20	» starnutatorio	» » » 4

³⁸ Oleum animale foetidum.

³⁹ Oglio volpino di Mesue: Σκεύασμα ἐξ ἐλαίου παλαιοῦ, θαλασσίου καὶ πηγαιῶν ὕδατος, ἀνθέων ἀνήθου, πόας θύμου καὶ ἄλατος κοινοῦ. Ἐπὶ πόνων τῆς ποδάγρας.

⁴⁰ Διὰ τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως ἱεροξύλου.

⁴¹ Τὸ Oleum scorpiionum ἐσκευάζεται ἐξ ἀμυγδαλελαίου καὶ ζωντανῶν σκορπιῶν, τὸ δὲ O. scorpi del Mathiolo ἐξ ἐλαίου παλαιοῦ καὶ 32 δρογῶν.

⁴² Ἐρυθροῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου 2 οὔγ. λιθαργύρου, βώλου Ἀρμενίας, ὀρυκτῆς στυπτηρίας ἀνά 4 οὔγ., ὄξους q. s. Μετὰ 3μερον κατεργασίαν προστίθενται νίτρου 8 οὔγ. καὶ χλωριούχου ἀμμωνίου 2 οὔγ. Μετὰ πλάσιν καὶ πύρρῳσιν φυλάσσεται ἐντὸς φιαλῶν. Ἐπὶ πληγῶν, συριγγίων καὶ γαγγραινης.

⁴³ Καταπότια ἀλόης μετὰ ἀμμωνιακοῦ κόμμεως καὶ θεικοῦ καλίου. (Tartarus vitriolatus).

⁴⁴ Καταπότια ἐκ μαστίχης, ἄμβρας, ἀλόης, ἀγαρικοῦ, ἀριστολοχίας καὶ σιροπίου βετονικῆς. Καθαριστικά.

⁴⁵ Κόνις ἐξ ἴσων μερῶν ἀντιμονικοῦ καλίου, σαμμιωνίας θειοῦχου καὶ τρυγός. Καθαριστική.

⁴⁶ Κόνις ἐκ βολβῶν κολχικοῦ (hermodactyli nigri) 1½ οὔγ., τουρπήθου φυτ. 1 οὔγ., ρίζ., ξιγ-γιβέρεως 2 δρχ., ριζώματος μηχοακάνας (ιαλάπης λευκῆς) καὶ γλυκυρριζῆς ἀνά 6 δρχ. Καθαριστική.

⁴⁷ Κιναβάρεως 1 οὔγ., βαλσαμικοῦ χρυσοῦ 1½ δρχ. (κροτικὸς χρυσὸς μετὰ κινναμωμελαίου) κρυσταλλικοῦ σακχάρου 2 οὔγ. Ἐπὶ καρδιακῶν καὶ ἐγκεφαλικῶν νόσων καὶ τῆς πανώλους.

⁴⁸ Σκευάζεται ἐκ σπερμάτων ἀβροτόνου, ὑπερικοῦ, κέδρου, ἀνθέων θηρανθεμίδος, θεικοῦ σιδήρου. Σκωληκοκτόνον.

⁴⁹ Φύλλον σκορδίου, δικτάμου, ἀριστολοχίας ἀνά 1 δρχ. ριζ. ρήου ½ δρχ.

⁵⁰ =Arundo donax.

⁵¹ Cortex chinae fuscus.

Sal arm[oniaco] ⁵²	Dram. 1 @ 60	Syrupus cikor[ia] cum Rhab. Unc. 1 @ 25
» volat[ile] di C[orno] di		» flor[um] persicum.. » » 15
C[ervo].	» » » 60	» myrtillorum . . . . » » » 5
» Prunel[o]	» » » 2	Spiritus fuliginis. . . . . Dram. » » 10
» absinthii ⁵³	» » » 10	» salis dulcis . . . . » » » 15
» e d'ogni altra erba . . .	—	Sperma ceti. . . . . » » » 12
» c[orno] c[ervi] urinosa . .	» » » 50	Specificio astrigente ⁶¹ . . . . » » » 8
» succin[o] ⁵⁴	» » » 60	Succinum album. . . . . » » » 10
Semmi freddi Maggiori e Mi-		
norii.	—	
Sem. papav[eris] alb. . . . . Dram. 1 @ 10		Tamarindi . . . . . Dram. 1 @ 4
» anisi . . . . . » » » 2		Tart[arus] vitriolatus ⁶² . . . » » » 20
» agni casti . . . . . » » » 2		» solubilis ⁶³ . . . . » » » 15
» canap[el] ⁵⁵ . . . . . » » » 2		» emeticus . . . . » » » 6
» violarum. . . . . » » » 10		Terra dulcis vitrioli ⁶⁴ . . . . » » » 10
Ser[um] lact[is] distill. . . . Libr. » » 25		Theriaca ven[eta] . . . . » » » 3
Senna . . . . . Unc. » » 15		Therebentina veneta . . . . Unc. » » 6
Spirit. volat[ile] ol. arom. ⁵⁶ . . Dram. » » 10		Tinctura absinthii . . . . Dram. » » 3
» nitri ⁵⁷ . . . . . » » » 3		» Bezoard[ica] . . . . » » » 20
» terebinthinae ⁵⁸ . . . . Unc. » » 30		» coral[lui] . . . . » » » 12
» vini rectific. . . . . » » » 4		» laccae . . . . . » » » 30
Sublimat.	—	» myrrhae . . . . . » » » 4
Syrupus papav[eris]. . . . . Unc. » » 5		» castorei . . . . . » » » 10
» farf[arae] . . . . . » » » 5		» succini . . . . . » » » 8
» capillis Ven[eris] . . . . » » » 5		
» Diamor[on] ⁵⁹ . . . . . » » » 10		Unguent. althaea . . . . . Unc. 1 @ 6
» Alkermes ⁶⁰ . . . . . » » » 15		» cerus[ae] . . . . . » » » 4
» violarum . . . . . » » » 10		» de minio . . . . . » » » 8

⁵² =Sal ammoniacum.

⁵³ =Kalium carbonicum purum.

⁵⁴ Ἡλεκτρικὸν ὄξύ.

⁵⁵ =Sem. cannabis sativae.

⁵⁶ Ἀπόσταγμα οἰνοπνευματικῶν πλειόνων ἀρωματικῶν δρογῶν. Ὁσφράδιον ὑστερικῶν γυναικῶν, ἀντινευρικὸν καὶ κατὰ τῆς ἀποπληξίας.

⁵⁷ Ἀραιὸν νιτρικὸν ὄξύ.

⁵⁸ Τερεβινθέλαιον.

⁵⁹ Σιρόπιον μόρων.

⁶⁰ Σιρόπιον κοκκινέλης.

⁶¹ Specificio astrigento del Helvetio: Στυπτηρίας 2 οὔγ., αἵματος δράκοντος 1/2 οὔγ.

Καθ' αἰμορραγιῶν τῶν πνευμόνων.

⁶² Θεικὸν κάλιον.

⁶³ Τρυγικὸν κάλιον.

⁶⁴ Ἐρυθρὸν ὀξειδίου τοῦ σιδήρου.

Unguent. tutiae ⁶⁵ . . . . . Unc. 1 @ 8	Unguent. sandalinae ⁷⁰ . . . . . Unc. 1 @ 5
» defensivae ⁶⁶ . . . . . » » » 4	» populi . . . . . » » » 5
» digestivae comp. ⁶⁷ . . . . . » » » 4	» rosarum . . . . . » » » 5
» » simpl. . . . . » » » 4	» malvae . . . . . » » » 5
» Isis ⁶⁸ . . . . . » » » 20	» pro scabies . . . . . » » » 5
» aegyptiacae . . . . . » » » 20	» suppur[ativum] ⁷¹ . . . . . —
» refrig[erans] Galeni ⁶⁹ » » » 4	» triapharmacum ⁷² . . . . . —

Ἐκ τοῦ πρώτου τούτου διατάγματος τοῦ προβλεπτοῦ ἀπέρρευσαν δύο ἔτερα, ἀμφοτέρω ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10^{ης} Σεπτεμβρίου 1753. Τὸ πρῶτον ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ φαρμακοποιοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν δρογῶν, τὴν διαφύλαξιν καὶ χορηγίαν τῶν φαρμάκων «ἐν φόβῳ Κυρίου». Ἡ προκήρυξις αὕτη περιέχει καὶ κατάλογον τῶν εὐχρηστων φαρμάκων, τὰ ὅποια ὑποχρεοῦνται νὰ ἔχωσι τὰ φαρμακεῖα καὶ ἰδίᾳ πρὸς χρῆσιν τῶν πτωχῶν, ἵνα δὲ μὴ γίνηται κατάχρησις τις, δεόντως ἐτιμολογήθησαν. Ὁ κατάλογος οὗτος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνηρητημένος εἰς τὸ φαρμακεῖον, ἵνα παρακολουθῆται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Πλὴν τοῦ φαρμακείου οὐδὲν ἕτερον κατὰσταμα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ φαρμακόν τι. Μόνον χονδρική πώλησις φαρμάκων ἐπετρέπετο ἐξ ἐμπορικῶν, ἀλλὰ μόνον εἰς φαρμακεῖα. Ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς ἢ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς πώλησις ἀρσενικούχων, ὕδραργυρούχων, ὀπιούχων καὶ προσομοίων ἐνώσεων, διὰ τὰς ὁποίας μόνον οἱ φαρμακοποιοὶ ἦσαν ἐντεταλμένοι.

Ἡ ἑτέρα προκήρυξις ἀφεώρα εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν φαρμακείων. Ἡ ἐπιθεώρησις ἐθεσπίζετο ἑτησίᾳ καὶ ἐγένετο ὑπὸ δύο ἀντιπροσώπων τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας μετὰ τοῦ προβλεπτοῦ, ὅστις μετέβαιεν αὐτοπροσώπως. Ἐκτάκτως ἐπιθεώρησις ἐγένετο κατὰ διαταγὴν τοῦ προβλεπτοῦ ὑπὸ τοῦ πρωτιάτρου τῆς πόλεως, τοῦ πρωτιάτρου τοῦ στόλου, τοῦ πρώτου χειρουργοῦ τοῦ στόλου, ἂν εὐρίσκοντο ἐν Ζακύνθῳ, ἐνὸς ἐμπείρου φαρμακοποιοῦ τῇ ὑποδείξει τῶν ἄλλων συναδέλφων του, οὕτως ὥστε νὰ γίνηται ἀκριβεστάτη ἢ ἐπιθεώρησις ἐκάστου φαρμακείου. Ὅσακις τὸ φαρμακεῖον εὐρίσκετο ἐν ἀταξίᾳ, τὰ δὲ

⁶⁵ Ἄλοιφή ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου.

⁶⁶ Ἐλαίου ρόδων διὰ βρασμοῦ 3 λίτρ. κηροῦ κητρίνου, βόλου Ἀρμενίας ἀνὰ 9 οὔγ., αἵματος δρόκοντος 3 οὔγ., ὄξους ἰσχυροῦ 4 οὔγ.

⁶⁷ = Ung. terebinthinae compos.

⁶⁸ Ἄλοιφή ἐκ κηροῦ, τερεβινθίνης καὶ 11 δρογῶν ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται ρητῖναι καὶ κόμμεα. Ἐπὶ πυορροούντων ἐλκῶν.

⁶⁹ Ἄλοιφή ἐκ κηροῦ λευκοῦ καὶ ἐλαίου διὰ ρόδων.

⁷⁰ Ἐκ κηροῦ λευκοῦ, ἐλαίου διὰ ρόδων, ρόδων ἐρυθρῶν, σανταλοξύλου, ροδοξύλου, κεδροξύλου, βόλου Ἀρμενίας, καφουράς καὶ ὀστεάνθρακος.

⁷¹ Ung. basilicum s. tetrafarmacum.

⁷² Ἄλοιφή διὰ λιθαργύρου, ἐλαίου διὰ ρόδων καὶ ὄξους. Κατ' ἐγκαυμάτων.

φάρμακά του ἀπλᾶ ἢ σύνθετα ἦσαν κακῆς ποιότητος ἢ βλαβερά, ἐσφραγίζοντο τὰ δοχεῖα καὶ ὁ ἐξοχώτατος προβλεπτής εἰδοποιεῖ τὴν ἀρχὴν, ἵνα προβῆ εἰς τιμωρίαν τοῦ πταιστού. Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ προβλεπτής Αὐγουστίνος Σαργέδος μετ' ἐνδιαφέροντος παρηκολούθει τὴν φαρμακευτικὴν κίνησιν, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτοπροσώπως ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν.

Ἐτέρα διατίμησις, μεταγενεστέρως ἐκδοθεῖσα, 1583, ἥτις εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ἐγκρίτου φαρμακοποιοῦ κ. Ἰ. Ρούσσου ἐν Ζακύνθῳ, φέρει τοὺς ἑξῆς τίτλους.

AL NOME DELL' ETERNO DIO
ET DEL SALVATORE NOSTRO
SIGNOR GIESU CHRISTO

Tariffa de pretii delle Robbe Medicinali, cosi semplici, come composte, nelle Speciarie Medicinali di Venetia dell' Anno M. D. L. XXXIII. Giudienti, et terminati per gli sottoscritti cavati per sorte delli clarissimi Signori Giustitieri Vechi. In effectione della Parte dell' Eccellentissimo Consiglio di X.

L' Eccellente Negroni Medico Fisico	} Medici di Collegio
L' Eccellente M. Giovanni d' Aillon ; Medic. Fisico	
M. Alberto Martinelli Specer Medicinal all' Anzelo.	} Specieri di Grosso
M. Alessandro Uggier dal San Tomaso	
M. Zuane della Nave	
Agarici ell... Sol. 4 dr.	
Aloes.. suc. Sol. 4 dr.	Assae fetid. Sol. 1 dr.
Aloes epat.. Sol. 2 dr.	Aspalathi Sol. 1 dr.
Acatiae or... Sol. 6 dr.	Beltzoin Sol. 4 dr.
Ammoniaci dissol. Sol. 1 dr.	Bdellii. Sol. 4 dr.

Ἐπικρατοῦντα ἐν Ζακύνθῳ καὶ Ἐπτανήσῳ φάρμακα δὲν ἦσαν πολλά, τὰ πλεῖστα δὲ τούτων προήρχοντο ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν βιβλίων, τῶν ἱατροσοφίων καὶ τῶν παραδόσεων. Σήμερον περιέπεσαν εἰς ἀχρησίαν καὶ ἀναφαίνονται μόνον εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας.

Τὴν 24^{ην} Μαΐου 1707 ἀνεόχθη διὰ τῆς βίας ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας τὸ ἐν Ζακύνθῳ φαρμακεῖον τοῦ Ἰωάννου Δράκου Μελισσηνοῦ κατ' ἐντολὴν τῆς κοινότητος λόγῳ χρέους, ἵνα γίνῃ καταγραφὴ τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Δανιὴλ Ἀντωνίνου, δημοσίου φαρμακοποιοῦ, καὶ Μαρίνου Φαβρικού, φαρμακοτρίβου. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καταγραφῆς, γενομένης τῇ 26^ῃ Μαΐου 1707, κατακεχωρισμένον εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ τότε συμβολαιογράφου Ζακύνθου Ἀγγέλου Συρίγου (Βιβλ. XII, σελ. 116) ἐνετισιτὶ ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς ἱστοριοδίδου κ. Λεων. Ζώη. Ἐν αὐτῇ ἀναγράφονται κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν (λίτραι, οὔγγαι, δραχμαί, κόκκοι) 239 φάρμακα, ἀποτελοῦντα ἅπαν τὸ ὑλικὸν τοῦ φαρμακείου, ἐξ ὧν ἀναφέρω τὰ ἀχρηστευθέντα ἤδη, ὄντα τὰ ἑξῆς. Perle preparate, Specie per conf. Iacinti, Corno di cervo filosofico, Terra

sigillata, Croco dei metalli, Filonio Romano, Oglio di gigli bianchi, Oglio di laterino, Lapis ematitidis, Mirobalani, Sarcocolla, Acqua di maggiorana, Oglio di legnosanto, Oglio di scorpion del Mattioli, Grana di paradiso, Cerotto stittico, Polipodio Dittamo cretico, Radice di consolida, Seme d'agno casto κλπ.

Ἐν Ἑπτανήσῳ εὐρίσκονται ἀναμφιβόλως τὰ ἀρχαιότερα τῆς Ἑλλάδος φαρμακεῖα. Οἱ φαρμακοποιοὶ τοῦ Ἰονίου κράτους προήρχοντο, ὡς εἶδομεν, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκ τῶν πανεπιστημίων καὶ σχολῶν τῆς Ἰταλίας καὶ μάλιστα τῆς Βενετίας, Βολωνίας, Πίζης Παδούης καὶ Νεαπόλεως, εἶτα ἐκ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας τῆς Κερκύρας, ἣτις ἤρξατο λειτουργοῦσα τῷ 1823 καὶ ἐπαύσατο μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου τῷ 1865. Πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἐχορηγοῦντο πτυχία ἀδείας ἀσκήσεως τῆς Φαρμακευτικῆς ὑπὸ τοῦ ἱατρικοῦ κολλεγίου τῆς Κερκύρας.

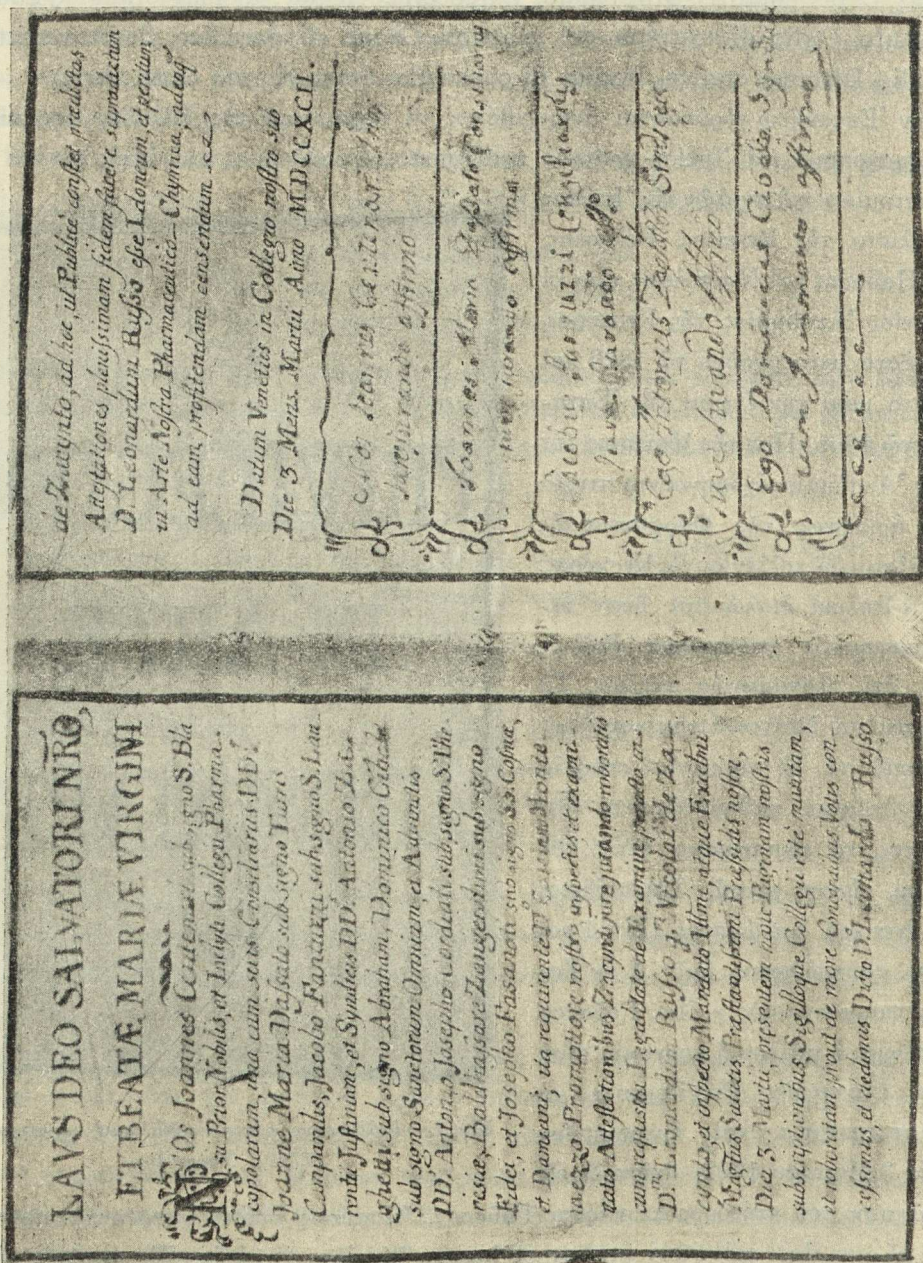
Τὰ ἰταλικά διπλώματα ἦσαν κεκαλλιγραφημένα χειρόγραφα βιβλιοσημα ἐπὶ περγαμηνῶν φύλλων. Τὰ γράμματα τοῦ λατινικοῦ κειμένου ἦσαν μελανωπά, τὰ δὲ κεφαλαῖα στοιχεῖα καὶ τὰ ὀνόματα καθηγητῶν καὶ ἐξετασθέντος, τὰ εὐρισκόμενα ἐντὸς τοῦ κειμένου, ἦσαν χρυσᾶ. Παρατίθεται εἰκὼν ἐνετικοῦ διπλώματος, (Εἰκ. 1 καὶ 2) ὅπερ παρεχώρησεν ἡμῖν ὁ ἐν Ζακύνθῳ φαρμακοποιὸς κ. Ἰω. Ροῦσσοσ.

Τὸ δίπλωμα ἢ μᾶλλον ἢ προνομία αὕτη ἔφερεν ἐπιγραφὴν Privilegium in arte aromataria καὶ ἡμερομηνίαν Ἑνετία 3 Μαρτίου 1792, ἀνῆκε δὲ εἰς τὸν πάππον τοῦ κτήτορος Λεονάρδον Ροῦσσον. Ὡσαύτως ἔφερεν ἐπιγραφικὸν προσφώνημα «Laus deo salvatori nostro et beatæ Mariæ virginis». Ἐν συνεχείᾳ δὲ τοῦ διπλώματος διὰ τῆς αὐτῆς μελάνης καὶ γραφῆς ἐν τῷ βιβλιαρίῳ ὑπάρχει καὶ ἡ ἀδεια τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν (Εἰκ. 3 καὶ 4). Σύμβολον ἄνωθεν ταύτης ἦτο ὁ ἐνετικὸς λέων μετὰ τοῦ προσφωνήματος «In Christi salvatoris nostri beatissimæque virginis Mariæ nomine amen».

Εἰκ. 1.— Βιβλιόμορφον ἐνετικὸν δίπλωμα φαρμακευτικῆς (1792). Ἐξώφυλλον.

Μετά την ίδρυσιν, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Μ. Ναπολέοντος, τῆς Ἴονίου Ἀκαδημίας τῷ 1808

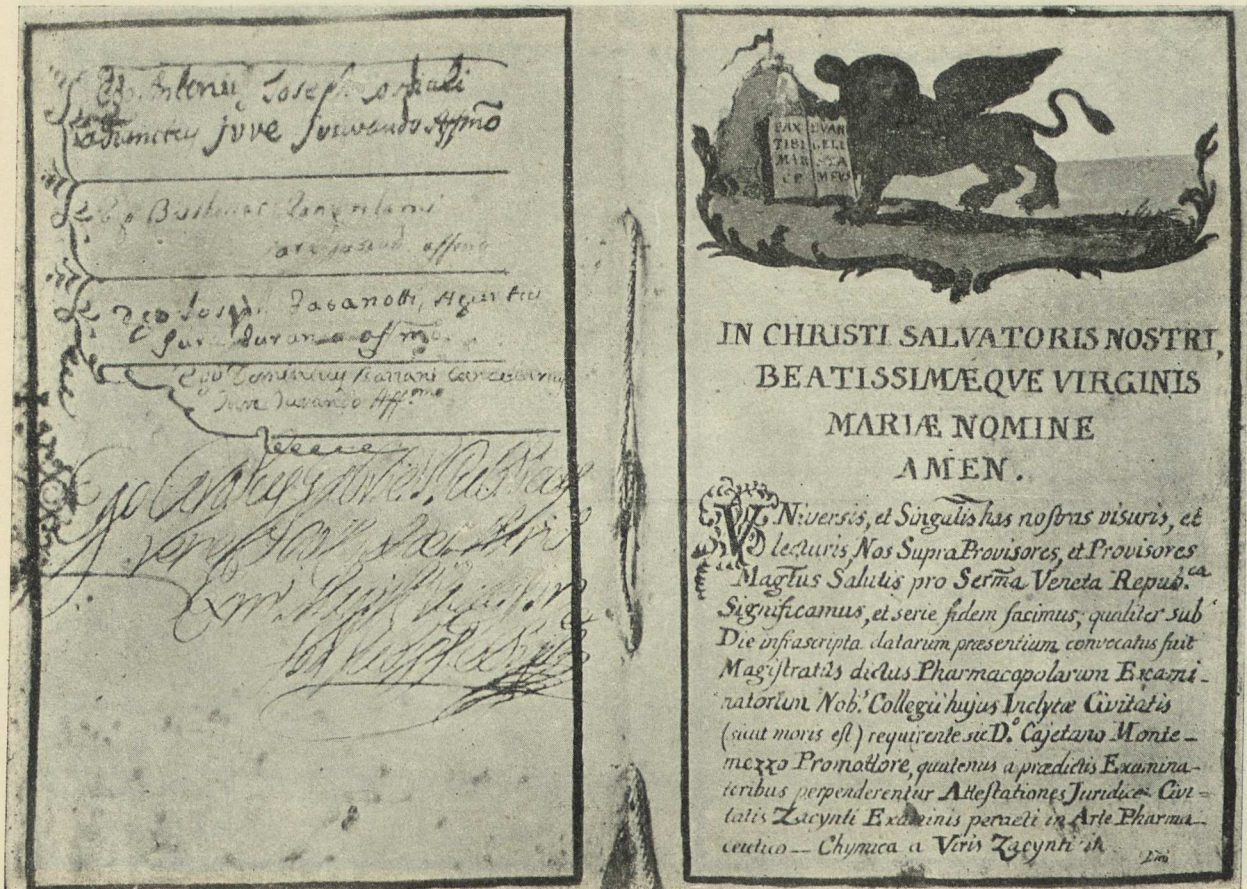
Εἰκ. 2. — Βιβλιόμορφον ἐνετικὸν διπλόμα φαρμαγενητῆς (1792). Κεῖμενον

ἐν Κερκύρα¹, πρωτεύουση τοῦ Ἴονίου κράτους, οἱ Ἑπτανήσιοι κυρίως ἐσπούδαζον τὴν

¹ Ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν τμημάτων, Φυσικομαθηματικῷ, Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ Γραμματολογίας καὶ Καλλιτεχνίας.

φαρμακευτικήν ἐν αὐτῇ ἔχοντες Ἕλληνας καθηγητάς, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναγράφονται ἐν τῷ ἐπομένῳ «ἀπολυτηρίῳ φααρμακευτικῆς» ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ζακυνθίου φαρμακοποιῦ Νικ. Α. Βαρβιάνη, οὗτινος τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς.

«Ἄριθ. 10291. 5 Νοεμβρίου 1862. Ὁρισμένος δασμὸς ὀβολῶν διακοσίων ἐξήκοντα. Ὡφθη.

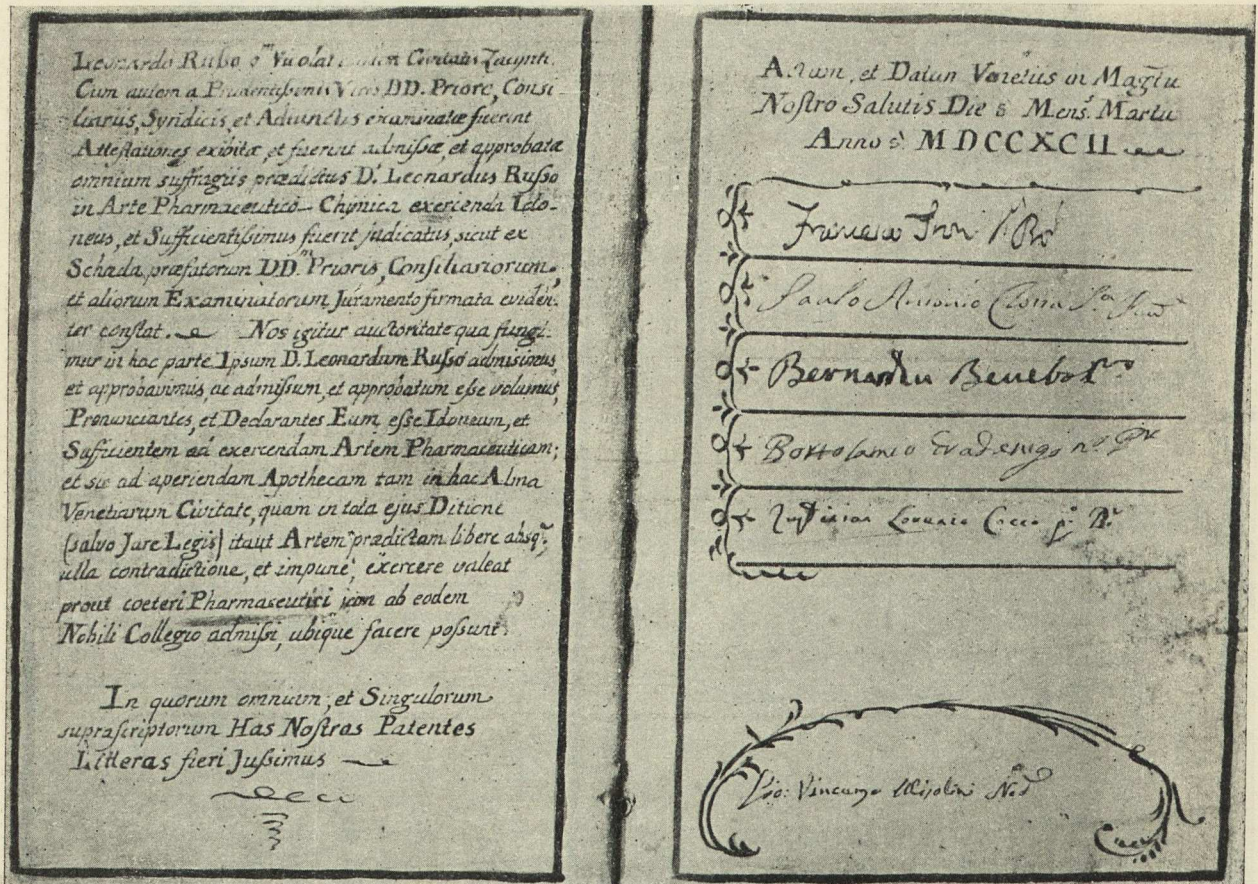

Εἰκ. 3.—Βιβλιόμορφος ἐνετικὴ ἄδεια ἀσκήσεως φαρμακοποιῦ (1792).

» Ἀγαθῇ τύχῃ. Ἐπειδὴ ἡ ἐν τῇ Ἴονικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐκ τῶν καθηγητῶν Ἰωάννου Β. » Δελβινιώτου, προεδρεύοντος, Χριστοφόρου Λαβράνου, Ἰπλ. Ἀθανασίου Πολίτου, Κων- » σταντίνου Ζαβιτσιάνου, Ἀγγέλου Κογεβίνα καὶ Χαραλάμπου Τυπάλδου ἰατροχειρου- » γική καὶ φαρμακευτικὴ Σχολὴ δημοσίᾳ ἐν τῇ φαρμακευτικῇ δοκιμάσασα τὸν καλὸν » κἀγαθὸν νέον Νικόλαον ποτὲ Ἀντωνίου Βαρβιάνη, Ζακύνθιον τὴν πατρίδα, τῶν ἐνθάδε » παιδευτηρίων τρόφιμον καὶ πάνθ' ὅσα ὁ νόμος κελεύει εὖ τε καὶ καλῶς παιδευθέντα, » ἄξιον ἔκρινε τοῦδε τοῦ ἀπολυτηρίου, ἔδοξε καὶ τῷ ἐκλαμπροτάτῳ ἄρχοντι τῆς Παιδείας

»τῷ Νικολάῳ Ἀντωνίου Βαρβιάνη τὸν νενομισμένον ὄρκον ὁμόσαντι ἐξουσίαν παρα-
»σχεῖν τοῦ τὴν φαρμακευτικὴν ἀκωλύτως, ἀλλὰ κατὰ νόμον, μετέρχεσθαι.

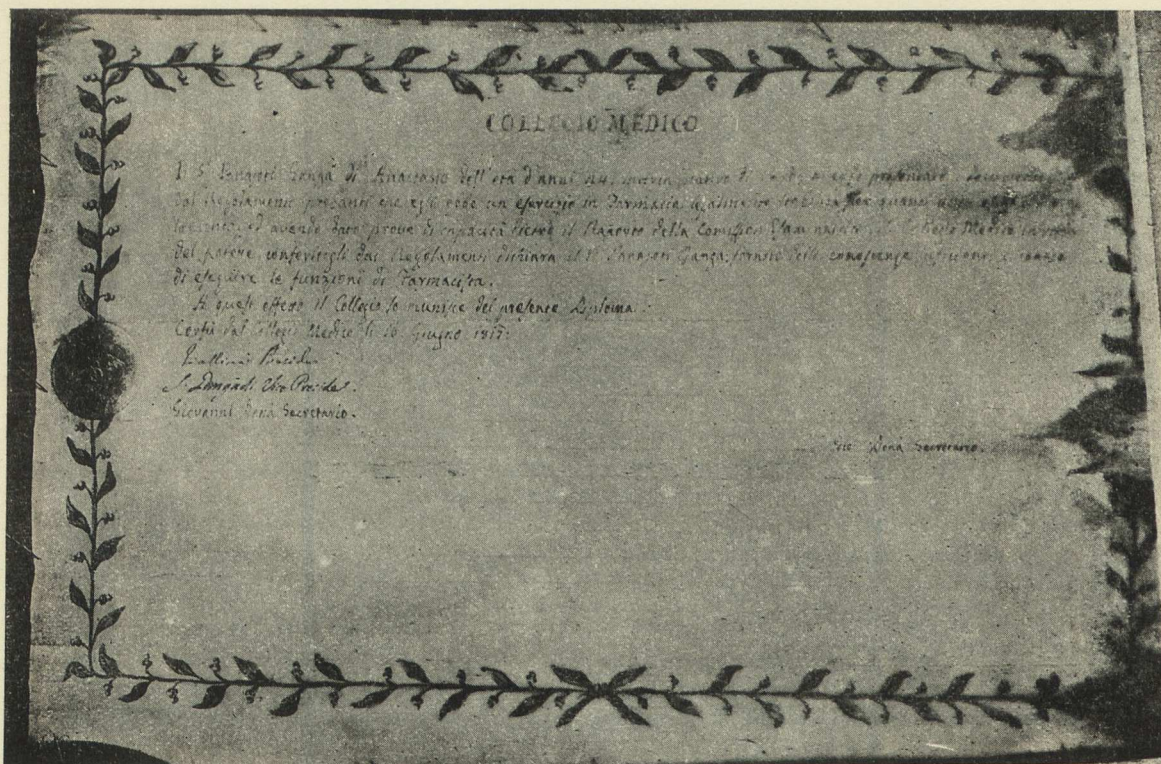
»Κέρκυρα σωτηριῶ ἔτει αὐξβ' τοῦ κατὰ Ρωμαίους μηνὸς Σεπτεμβρίου. Ὁ ἐπὶ τῆς
»δημοσίας παιδεύσεως ἄρχων Α. Πολυλάς (ὑπογραφή καὶ σφραγίς). Ἀρχοντεῖον τῆς δημο-
»σίας ἐκπαιδεύσεως. Οἱ καθηγηταὶ τῆς ἰατροφαρμακευτικῆς Σχολῆς» (ὑπογραφαί).

Εἰκ. 4.—Βιβλιόμορφος ἐνετικὴ ἄδεια ἀσκήσεως φαρμακοποιῦ (1792).
(συνέχεια κειμένου)

Κύριοι καθηγηταὶ τῆς Φαρμακευτικῆς ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ ὑπῆρξαν οἱ αἰδιμοὶ Θεοτόκης τῆς Φυσικῆς, Ἰωάν. Βαπτιστῆς Δελβινιώτης τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας, Χριστο-
φόρος Λαβράνος τῆς Ὄρνυτολογίας, Γεωλογίας καὶ Βοτανικῆς καὶ Ἄθαν. Πολίτης τῆς
Χημείας, Τοξικολογίας καὶ Φαρμακείας. Ἐκ τούτων ὁ Δελβινιώτης ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ
κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καὶ ἀπέθανε τὴν 4 Ἀπριλίου 1864. Ἐσπούδασε τὰς Φυσι-
κὰς ἐπιστήμας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διεδέχθη τὸν Ὀρεόλην ἐδίδαξε Φυσικὴν καὶ Χημείαν
ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ Λύκειον καὶ εἶτα Ἀναλυτικὴν Χημείαν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ διευ-

θύνας καὶ τὸ ὑπάρχον Χημείον. Ὁ Χρ. Λαβράνος ἐγεννήθη ἐν Κερκύρα καὶ ἐδίδαξε πλὴν τῆς Ὄρουκτολογίας, Γεωλογίας καὶ Βοτανικῆς τὴν Συνταγολογίαν καὶ Φαρμακογνωσίαν. Ὁ Ἄθαν. Πολίτης ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καὶ ἀπέθανε τῷ 1864· ἐσπούδασεν ἐν Παρίσι Ἱατρικὴν καὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1815 Φυσικὴν καὶ Χημείαν. Τῷ 1824 (17 Μαΐου) διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Τοξικολογίας καὶ Φαρμακείας. Εὐφραδῆς διδάσκαλος καὶ ὁπαδὸς τῆς δημοτικῆς ἐξέδωκε δίτομον ἔργον «Στοιχεῖα Χημείας» τῷ

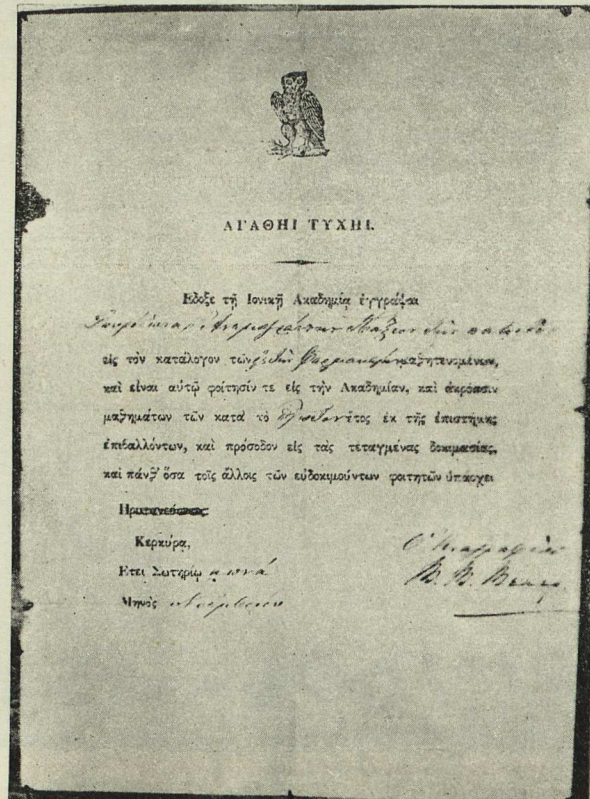
Εἰκ. 5.—Ἄδεια ἀσκήσεως φαρμακευτικῆς τοῦ ἐκ Παξῶν Παν. Κάγκα ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἱατρικοῦ Κολλεγίου τῆς Κερκύρας τῇ 16 Ἰουνίου 1817

1847 καὶ ἐξελλήνισε τοὺς χημικοὺς τύπους. Ἐδίδαξε προσέτι Φυσιολογίαν καὶ Φαρμακολογίαν. Ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀνθολογίᾳ τοῦ Ἰανουαρίου 1834 ὁ Πολίτης ἐδημοσίευσεν «Περὶ χημικῆς ὀνοματολογίας» ἄρθρον. Ἀνευρίσκομεν ὡσαύτως τὸν Σπυρίδωνα Κατσαίτην, καθηγητὴν τῆς Φυσικῆς, Χημείας καὶ Βοτανικῆς (1837), καὶ τὸν Ἴταλὸν Frank Oreoli τῆς Φυσικῆς (1836). Ἔργα τῶν καθηγητῶν τούτων εἶναι Ἀθ. Πολίτου, Στοιχεῖα Χημείας I μέρος, Χ. Λαβράνου, Στοιχεῖα Βοτανικῆς μετὰ γλωσσολογικοῦ πίνακος (1850).

Τὸ φαρμακευτικὸν Σχολεῖον τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἤρξατο λειτουργεῖν τῷ 1831, αἱ δὲ ἐν αὐτῷ σπουδαὶ διήρκουν ἐπὶ δύο ἔτη. Οἱ σπουδασταὶ ἔφερον στολήν ἐκ χιτῶνος, ἐπενδύτην κυανοῦν καὶ ἀρχαϊκὸν πῖλον.

Ἡ Ἴονιος Ἀκαδημία διετήρησε καὶ τὸ ἐνετικὸν ἔθιμον τῆς παροχῆς ἐν ἔτος πρὸ τῆς λήψεως τοῦ φαρμακευτικοῦ πτυχίου «ἐνδεικτικοῦ ὑποχειρουργίας», ἐπιτρέποντος παροχὴν πρῶτων βοθητῶν, ἐπίθεσιν σικυῶν ἀπλῶν ἢ αἱματηρῶν, βδελλῶν, ἐπέλεσιν κλυσμάτων ἀφαιμάξεων κλπ. Κείμενον καὶ εἰκὼν τοιοῦτου ἐνδεικτικοῦ, ἀνήκοντος εἰς τὸν ἀνωτέρω Ν. Βαρβιάνην, παρατίθεται.

«Ἀριθ. 13035. 5 Ἰουλίου 1861. Ὁρισμένος δασμὸς ὀβολῶν διακοσίων ἐξήκοντα.

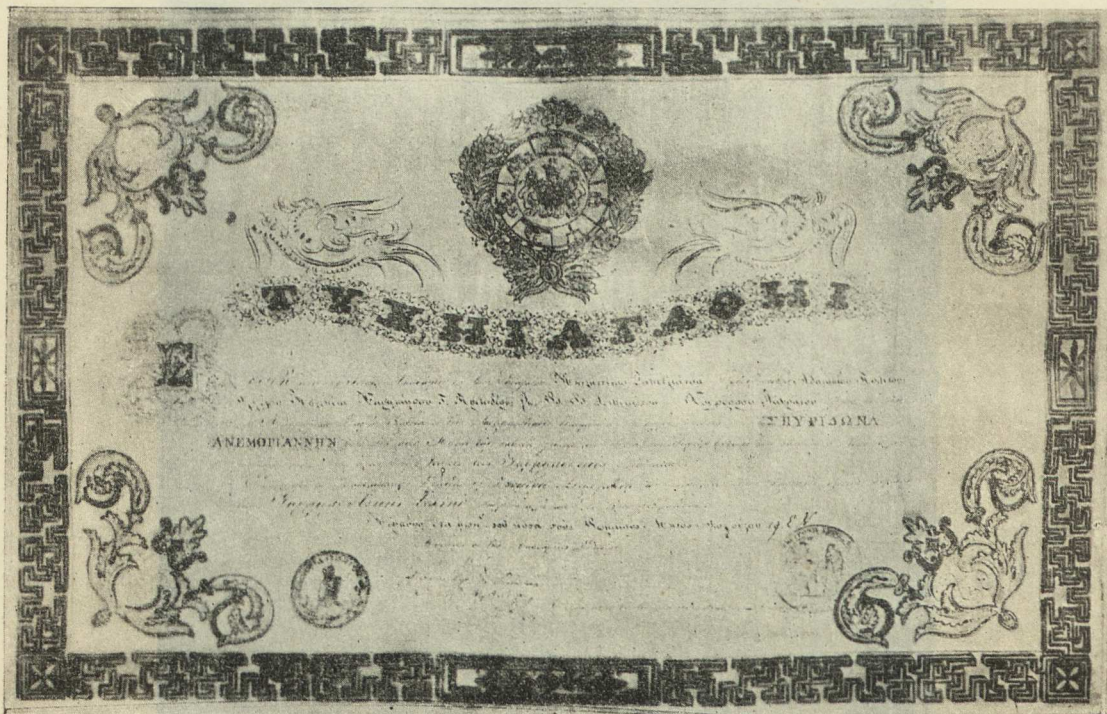

Εἰκ. 6.—Εἰσιτήριο φαρμακευτικῆς Σχολῆς τῆς Ἴονίου Ἀκαδημίας

» Ἀγαθὴ τύχη. Ἐπειδὴ ἡ ἐν τῇ Ἴονικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐκ τῶν καθηγητῶν Ἰπ. Ἀθανασίου
 » Πολίτου, προεδρεύοντος, Χριστοφύρου Λαβράνου, Ι. Β. Δελβινιώτου, Κ. Ζαβιτσιάνου,
 » Α. Κογεβίνα καὶ Χ. Τ. Πρετεντέρου συνεστῶσα τῆς Ἱατρικῆς καὶ Χειρουργικῆς Σχολῆς
 » δημοσίᾳ ἐν τῇ ὑποχειρουργίᾳ δοκιμάσασα τὸν καλὸν κἀγαθὸν νέον Νικόλαον Ἀντωνίου
 » Βαρβιάνην, Ζακύνθιον τὴν πατρίδα, τῶν ἐνταῦθα παιδευτηρίων τρόφιμον καὶ πάνθ' ὅσα
 » ὁ νόμος κελεύει εὖ τε καὶ καλῶς παιδευθέντα, ἄξιον ἔκρινε τοῦδε τοῦ ἐνδεικτικοῦ, ἔδοξε
 » καὶ τῷ ἐπιτελοῦντι προσκαιρῶς καθήκοντα ἄρχοντος τῆς παιδείας τῷ Νικολάῳ Ἀντ.
 » Βαρβιάνη τὸν νενομισμένον ὄρκον ὁμόσαντι ἐξουσίαν παρασχεῖν τοῦ τὴν ὑποχειρουρ-

»γίαν ἀκολύτως, ἀλλὰ κατὰ τὸν νόμον, μετέρχεσθαι. Κέρκυρα σωτηρίῳ ἔτει αὐξά' τοῦ
 »κατὰ Ρωμαίους μηνὸς Ἰουλίου. Οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἱατροφαρμακευτικῆς Σχολῆς (ὑπο-
 »γραφαὶ καὶ σφραγίς). Ἄρχοντεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ὁ ἐπιτελῶν προσκαίρως
 »καθήμενος ἄρχοντος I. N. Οἰκονομίδης.»

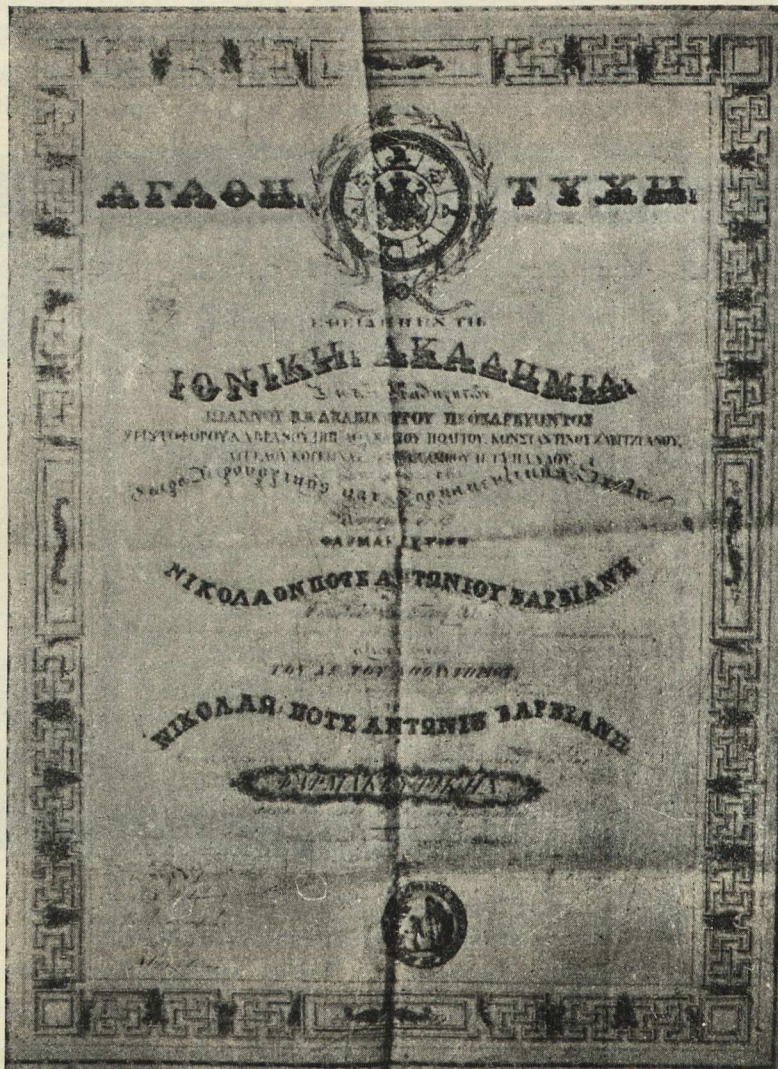
Κατὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν ἡ φαρμακευτικὴ νομοθεσία ἐκωδικοποιήθη. Διατά-
 γματα, ἀφορῶντα εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ διατιμήσεις φαρμάκων μετὰ
 πλείονων ἐτησίων συμπληρωμάτων ἀνεύρομεν πολλά. Κατὰ τὴν πρώτην συνάθροισιν τῆς

Εἰκ. 7.—Πτυχίον Φαρμακοποιῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας

ὀγδῶς Γερουσίας τοῦ ἠνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων νήσων, συγκροτηθεῖσαν δυνάμει
 τοῦ συντάγματος τοῦ 1817, ἐξεδόθη τὴν 3/15 Ἀπριλίου 1845 διάταγμα ἑλληνιστί, ἀγγλι-
 στί καὶ ἰταλιστί εἰς τρίστηλον τεῦχος, δι' οὗ ἐκανονίζοντο τὰ περὶ τὴν ἰατρικὴν ἀστυνο-
 μίαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν. Ἐν αὐτῷ διαλαμβάνονται α') περὶ δυνα-
 μένων νὰ μετέλθωσιν ἐλευθέρως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ, χειρουργοῦ, φαρμακοποιῦ καὶ
 μαίας, β') περὶ τῆς τακτικῆς διασκήσεως τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς χειρουργίας, γ') περὶ φαρ-
 μακοπωλείων ἐν γένει καὶ περὶ καθηκόντων τῶν φαρμακοπωλῶν καὶ δ') περὶ τῆς ἐσωτε-
 ρικῆς δημοσίας ὑγιεινῆς καὶ τῶν τηρητέων κανόνων αὐτῆς. Ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ περι-
 λαμβάνεται ἡ τότε ἰσχύουσα φαρμακευτικὴ νομοθεσία, ἣτις καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ἀξία
 πάσης προσοχῆς.

Πρὸς ἴδρυσιν φαρμακείου ἀπητέιτο ἄδεια τῆς τοπικῆς διοικήσεως, ἣτις ἐδίδετο ἀποκλειστικῶς εἰς ἐπιστήμονα φαρμακοποιὸν καὶ οὐχὶ εἰς ἰατρόν, ὅστις μόνον εἰς χωρία, ἐνθα δὲν ὑπῆρχον φαρμακεία, ἠδύνατο νὰ πωλῇ καὶ φάρμακα. Πᾶς, ὅστις παρανόμως ἐπώλει φάρ-

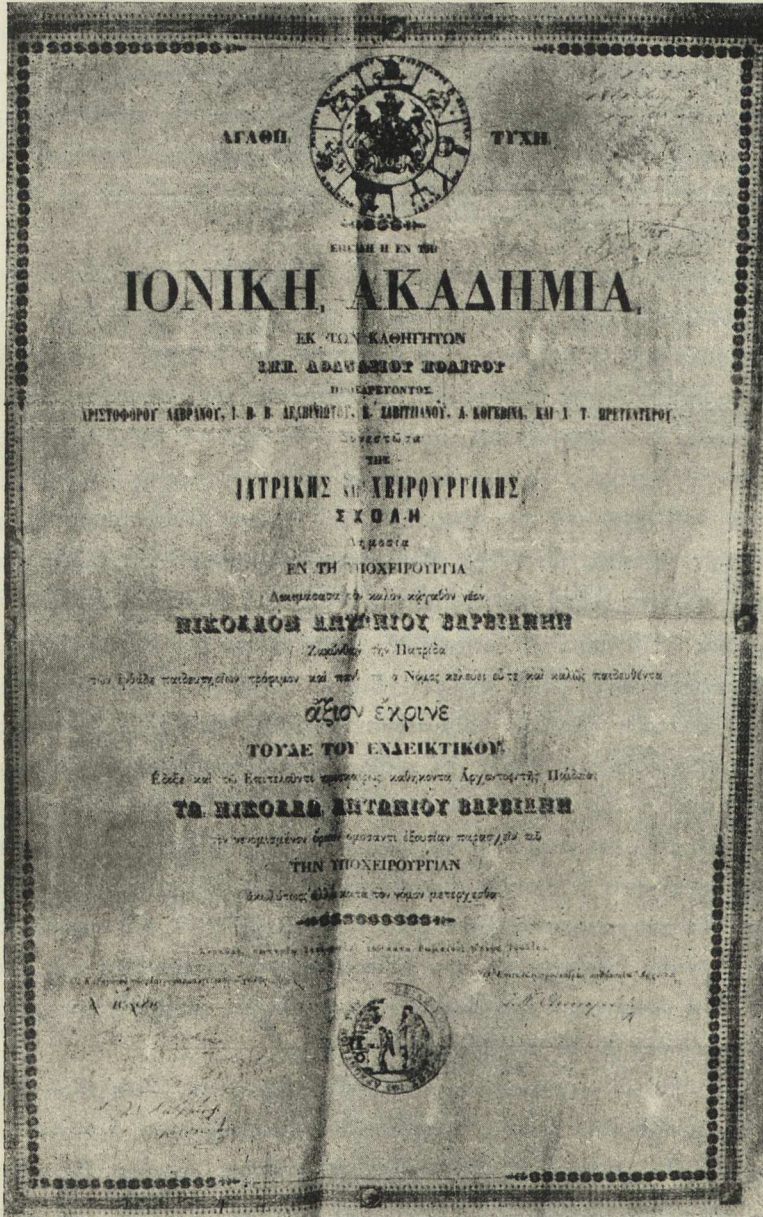

Εἰκ. 8.—Πτυχίον φαρμακοποιῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας

μακα, ἐτιμωρεῖτο διὰ προστίμου 2-4 λιρῶν, διὰ δημεύσεως τῶν φαρμακευτικῶν προϊόντων του καὶ διὰ ποινικῆς διώξεως. Τὰ φάρμακα θὰ παρεσκευάζοντο κατὰ τὴν φαρμακοποιίαν, θὰ διειτιμῶντο κατὰ τὴν ἰσχύουσαν διατίμησιν καὶ θὰ ὑφίσταντο ἔλεγχον ὑπὸ τῆς υγιονομικῆς ἀρχῆς, ὡςάκισ αὕτη ἔκρινεν ἀναγκαῖον. Παράβασις τούτων ἐπέφερε πρόστιμον 10-25 σεληνίων.

Τὰ φάρμακα ἔπρεπε νὰ διατηρῶνται ἐν ἐπιστημονικῇ κατατάξει ἐντὸς δοχείων μετ' ἐπιγραφῶν καθαρῶς γεγραμμένων καὶ ἄνευ συντμήσεων. Τὰ δηλητήρια ἐφυλάσσοντο

Εἰκ. 9.— Ἐνδεικτικὸν ὑποχειρογραφίας χορηγούμενον εἰς φαρμακοποιὸν παρὰ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας

ἐν ἰδιαίτερω χώρῳ, οὗτινος τὰς κλειδας ἐκράτει ὁ φαρμακοποιός, ὅστις καὶ μόνος ἐξετέλει τὰς δηλητηριούχους συνταγὰς, οὐχὶ δὲ βοηθοὶ ἢ μαθηταὶ αὐτοῦ. Φάρμακα ἀλλοιωθέντα

ἔδει νὰ ἀπορρίπτονται παράβασις τῶν διατάξεων τούτων ἐτιμωρεῖτο διὰ 1 - 5 λιρῶν καὶ διὰ ποινικῆς διώξεως.

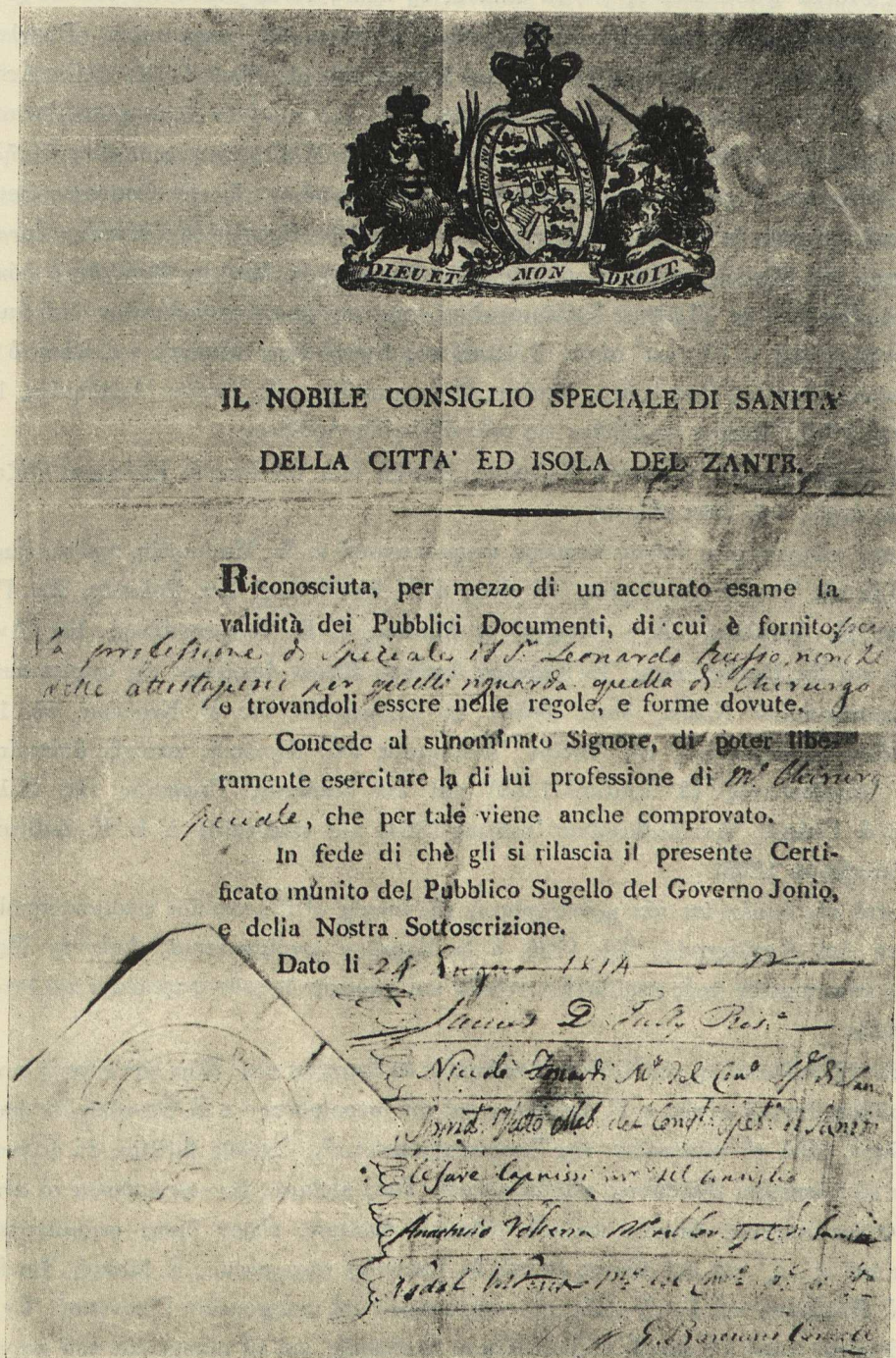
Ἐβλαβῆ φάρμακα ἠδύνατο ἄνευ συνταγῆς νὰ χορηγῆ ὁ φαρμακοποιός. Δραστικά φάρμακα, χορηγούμενα ἄνευ ἰατρικῆς συνταγῆς, ἐπέφερον πρόστιμον 1 - 5 λιρῶν καὶ ποινικὴν δίωξιν. Αἱ ἀναγράφουσαι δηλητήρια συνταγαὶ ἐφυλάσσοντο καὶ κατεγράφοντο ἰδιαιτέρως. Ἡ παράβασις τούτου συνεπέφερε τὴν προηγουμένην ποινήν. Δηλητήρια πρὸς βιομηχανικὴν χρῆσιν ἐχορηγοῦντο, μόνον ὅταν ὁ φαρμακοποιὸς ἐγνώριζε τὸν τεχνίτην, ὅστις ἔγραφεν ἰδιοχείρως εἰς τὸ βιβλίον τοῦ φαρμακοποιοῦ τὸ ποσὸν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀγορασθέντος δηλητηρίου.

Ὁ φαρμακοποιὸς ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς, ἂν ὑποκαθίστα τι ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῇ συνταγῇ φαρμάκων. Αἱ συνταγαὶ ἀνεγράφοντο κατ' αὐξήοντα ἀριθμὸν ἐν τῷ συνταγολογίῳ καθ' ἡμερομηνίαν καὶ μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀσθενοῦς. Τὰ ἐνεilhματα τῶν στελλομένων φαρμάκων ἐσφραγίζοντο ὑπὸ τοῦ φαρμακοποιοῦ χάριν ἀσφαλείας. Ὡσαύτως ἡ ἐπιγραφή ὄφειλε νὰ ἀναγράφῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς χρήσεως τοῦ φαρμάκου.

Ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς εἰς τοὺς φαρμακοποιοὺς ἢ ἐνάσκησις ἰατρικῶν καθηκόντων. Ἡ ὑγειονομικὴ ἀρχὴ μετὰ τοῦ πρωτιατροῦ δις τοῦ ἔτους τοῦλάχιστον ἐπεθεώρει τὰ φαρμακεία τοῦ Ἰονίου κράτους, ἂν ταῦτα εὐρίσκοντο ἐφωδιασμένα καταλλήλως καὶ ἐτήρουν τοὺς νόμους τοῦ κράτους. Πᾶσα παράβασις ἐτιμωρεῖτο διὰ πρόστιμου καὶ ποινικῆς διώξεως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1814 μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ καὶ τὴν κατάληψιν τῆς γαλλοκρατουμένης Ἑπτανήσου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὅτε ἐν Κερκύρᾳ οἱ αὐτοκρατορικοὶ Γάλλοι πολιορκηθέντες ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἀνέτασσαν ἰσχυρὰν ἄμυναν, ἡ Ζάκυνθος ἦτο πρωτεύουσα τῆς Ἰονίου πολιτείας. Κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίοδον ἐλλείπει ἰατρῶν λόγῳ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν εἰς τοὺς συνεχεῖς πολέμους ἢ ἀγγλικῆς διοικήσεως ἔκρινε σκόπιμον νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἐπιστήμονας φαρμακοποιοὺς τὸ προνόμιον τοῦ μετέρχεσθαι τὴν ἰατρικὴν, ὅπως ἐμφαίνεται ἐκ σπανίου ἐγγράφου τοῦ συμβουλίου τῆς Ὑγιεινῆς τῆς πόλεως Ζακύνθου πρὸς τὸν φαρμακοποιὸν Λεονάρδον Ρούσσον (Εἰκ. 10). Καὶ παρατίθεται ἐνταῦθα ἡ εἰκὼν τοῦ ἐντύπου διατάγματος τοῦ Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου τῆς Ζακύνθου τῆς 24ης Ἰουνίου 1814, φέροντος 7 ὑπογραφὰς ἰατροσυνέδρων, ὡς καὶ ἔγκρισιν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Αὐγούστου 1829.

Ὁνόματα ἰδιοκτητῶν φαρμακείων τῆς ἐνετοκρατουμένης Ζακύνθου δὲν ὑπάρχουσι σήμερον. Πάντα μετήλλαξαν κυρίους. Φαρμακεία πρὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς ὑπῆρξαν ἐπὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ τοῦ Ἀθ. Δούκα, Εὐσταθίου Τζέν, Εὐσταθίου Ἀβούρη, Νικολάου Βάρτζου, Ἰακώβου Ἀραβαντινοῦ, Νικολάου Κονόμου καὶ Τζώρτζη Ἀννίνου. Ἐκ τούτων τὸ φαρμακεῖον Ἀραβαντινοῦ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Λεονάρδου Ρούσσου, οὗτινος διάδοχος ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς του Λάμπρος Ρούσσος καὶ τούτου κληρονόμος καὶ διάδοχος ὁ υἱὸς του Ἰωάννης Ρούσσος, ὅστις καὶ διατηρεῖ εἰσέτι τὸ φαρμακεῖον τοῦ πάππου του. Τὰ λοιπὰ φαρμακεία μεταβιβασθέντα καὶ πωληθέντα ἤλλαξαν πολλοὺς κτήτορας καὶ σήμερον ἢ νῆσος

Εικ. 10.—Άδεια άσκήσεως ιατρικής χορηγηθείσα ύπό του συμβουλίου της υγιεινής της Ζακύνθου εις τόν φαρμακοποιόν Λεονάρδον Ρούσσο.

διατηρεῖ ἕνδεκα φαρμακεία ἐξ ὧν τὰ δέκα ἐν τῇ πόλει, τὸ δὲ ἑνδέκατον ἐν τινι χωρίῳ.

Τὸ ἀρχαιότερον φαρμακεῖον τῆς Κερκύρας θὰ εἶναι τὸ φαρμακεῖον «Βραχλιώτη Μπότη», ἰδρυθὲν τῷ 1726 ὑπὸ Ἰννοκεντίου Μπότη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Galle delle Acque, νῦν Εὐγενίου Βουλγάρεως πλησίον τοῦ θεάτρου San Giacomo (νῦν Δημαρχεῖον), ἔνθα καὶ σήμερον εὐρίσκεται. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰννοκεντίου Μπότη τὸ φαρμακεῖον περιῆλθεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Φραγκῖσκον καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου εἰς τὴν Contessa Settini Botti καὶ εἰς τοὺς συνεταίρους Γεώργιον καὶ Ἰωάννην Βραχλιώτην Μπότην (εὐγενῆς οἰκογένεια τῆς Κερκύρας Libro d'Oro). Τὸν Φραγκῖσκον Μπότην διεδέχθη ὁ δόκτωρ Γεώργιος Βραχλιώτης Μπότης, διπλωματοῦχος χημικοφαρμακοποιὸς δυνάμει διπλώματος τῆς Βενετίας τοῦ 1773, μετ' αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος Βραχλιώτης Μπότης καὶ τέλος ὁ υἱὸς τοῦ δόκτωρ Ἀγγελος Βραχλιώτης Μπότης, διπλωματοῦχος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, 1852 μέχρι τοῦ 1917. Ἐκτοτε περιῆλθεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Δραζίνου.

Ἡ Φαρμακευτικὴ Ἐταιρεία Κερκύρας ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Καίσαρος Οὐξιλίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος.

Κατὰ πληροφωρίαν τοῦ ἐν Κερκύρα φαρμακοποιῦ κ. Στ. Μανιαρίζη, πρῶτοι φαρμακοποιοὶ ἐκ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας θὰ εἶναι ὁ Α. Καβάσιλας, Σπ. Ροῦσσοσ, Σπ. Γερομεριάτης, Μ. Δεσύλλας, Ἀγγ. Βραχλιώτης Μπότης, Ι. Β. Ἀνεμογιάννης, Σπ. Ἀνεμογιάννης, καὶ Σπ. Βερβιτσιώτης. Ἐν Κερκύρα ἀνεῦρον ἄδειαν ἀσκήσεως τῆς φαρμακευτικῆς τοῦ φαρμακοποιῦ Κόλλα, ὅστις ἴδρυσεν τὸ φαρμακεῖόν του ἐν Κερκύρα τῷ 1795. Τελευταῖος φαρμακοποιὸς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἐπὶ Ἀγγλικῆς κατοχῆς ἀπεφοίτησεν ὁ Σπ. Ἀραβαντινὸς (3 Ἰουλίου 1863) καὶ ἐπὶ βασιλείας Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος πρῶτος ὁ Γεώργ. Ἀν. Ζαβιτσᾶνος Ἰούνιος 1864) καὶ τελευταῖος ὁ Γ. Κ. Ζαβιτσᾶνος (12 Ὀκτωβρίου 1865).

Κατὰ τὰς ὁμολογίας τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς οἱ Κερκυραῖοι φαρμακοποιοὶ διεκρίνοντο ἐπὶ εὐσπλαγχνία. Τῷ 1726 ὁ ἐν Κερκύρα φαρμακοποιὸς Δηλότης ἴδρυσεν ἀστικὸν νοσοκομεῖον πρὸς περίθαλψιν ἐνδεῶν καὶ παροχὴν δωρεὰν φαρμάκων καὶ ἰατρικῆς συμβουλῆς.

Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἐν Κερκύρα παρ' ὅλην τὴν εὐγενῆ συνδρομὴν τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς κ. Γ. Σολδάτου καὶ τοῦ ἱστοριοδίδου κ. Σ. Θεοτόκη δὲν ἀνεῦρον τὸ πρῶτον, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τῆς Ἱατροφαρμακευτικῆς Σχολῆς βιβλίον, ἐν ᾧ ἀναγράφονται οἱ τελευταῖοι ἐξελεθόντες φαρμακοποιοί. Τοὺς πρῶτους δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνεύρω.

Φαρμακοτεχνικὰ ὄργανα παλαιὰ οὐδαμοῦ ἀνεῦρον, εὔρον ὅμως φαρμακοτεχνικὰ ἀγγεῖα τοῦ ις', ις' καὶ ιη' αἰῶνος ἐν τοῖς ἐν Ζακύνθῳ φαρμακείοις Ε. Μακρῆ, Ἰω. Ρούσσοσ, Ν. Βαρβιάνη καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν κληρονόμων τοῦ φαρμακείου Γιαννακοῦ. Ἐν Κερκύρα ἀνεῦρον παρὰ τῷ ἱατρῷ κ. Δ. Κόλλα, κ. Δετζώρτζη καὶ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ φαρμακοποιῦ Σπ. Ἀνεμογιάννη διάφορα δοχεῖα καὶ ἰγδία τῆς αὐτῆς, ὡς καὶ προηγουμένως, ἐποχῆς. Πάντων τούτων εὐρίσκονται αἱ εἰκόνες.

Τὰ σύγχρονα φαρμακεία τῆς Ἑπτανήσου δὲν διετήρησαν τὴν κληρονομηθεῖσαν ὄψιν τῶν προκατόχων. Συγχρονηθέντα ἠκολούθησαν τὴν ἐξέλιξιν τῆς προόδου καὶ ἐξηφάνισαν τὴν ἀρχαιοπρεπῆ παράδοσιν τῆς ἐμφανίσεως, ἐκοσμήθησαν δὲ διὰ τῶν ματαίων ἰδιοσκευασμάτων.

Ἡ φαρμακευτικὴ ἐν Ἑπτανήσῳ παρέχει πλείονα δοκουμενὰ τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς ἢ ἡ φαρμακευτικὴ τῆς λοιπῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία καταφαίνεται μόλις ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ οἱ νομιμόφρονες Ἑπτανήσιοι φαρμακοποιοί, διατηρήσαντες τὴν παράδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ των καὶ σήμερον ἔτι, ἐμφανίζονται μὲ κεκτημένα πάντα τὰ προσόντα, ἅτινα ἐπιβάλλει τὸ φιλόανθρωπον, εὐγενὲς καὶ ὠραῖον ἐπιστημονικὸν ἐπάγγελμα αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Διάφορα συμβόλαια και πρωτότυπα διατάγματα, εὐγενῶς παραχωρηθέντα μοι ὑπὸ τοῦ ἱστοριοδίδου κ. Α. Ζώη.

Βιβλία τῶν Ἀρχαίων τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, φιλοφρόνως χορηγηθέντα μοι ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ κ. Γ. Σολδάτου.

Ἰδιωτικά ἔγγραφα κκ. Ι. ΡΟΥΣΣΟΥ, Ν. ΒΑΡΒΙΑΝΗ καὶ ἄλλων.

Α. ΖΩΗ, Ἱστορικά σημειώματα δημοσιευμένα εἰς διάφορα περιοδικά.

Σ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ, Τὰ ἐν Ἑπτανήσῳ φαρμακεία («Φύσις» 1913).

Ε. R. RANGABÉ, Livre d'or de la noblesse Ioniennne.

Νουθεσίαι πρὸς τοὺς ἐγκατοίκους τῆς ἔξοχῆς περὶ τῶν φαρμακείων καταστρωθεῖσαι παρὰ τοῦ ἱατροῦ Λαζάρου Δεμόρδου, μέλους τῆς ἐνταῦθα ἱατρικῆς ἐταιρείας καὶ μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν παρὰ τοῦ πανσοφολογιωτάτου κυρίου Γ. Καρούσου. Κορφοί, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως 1818.

ΑΡ. ΚΟΥΖΗ, Ἱατρικαὶ Σχολαί. Ἄρθρον Μ. Ε. Ἐγκ.

ΣΠ. Κ. ΖΑΒΙΑΤΣΙΑΝΟΥ, Ἡ ἱατρικὴ ἐν Ἑπτανήσῳ κατὰ τὸν πρὸ τῆς ἐνώσεως χρόνον.

ΣΚ. ΖΕΡΒΟΥ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱατρικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου. Πρακτ. Α' παριονίου συνεδρίου. Μάϊος 1914.

Α. ΜΟΥΣΤΟΕΥΔΟΥ, Ἱστορικά καὶ φιλολογικὰ ἀνάλεκτα. Τόμ. Α (1872).

Λ. ΒΡΟΚΙΝΗ, Βιογραφικὰ σχεδάρια τῶν διαλαμπάντων Κερκυραίων (1877).

Κ. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα.

Ι. ΠΑΡΤΣ, Ἡ νῆσος Κέρκυρα (1892).

ΕΠΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΕΠΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΞ Α.

- Εἰκὼν 1.**— Ἀγγελία 16-17^{ου} αἰῶνος.
Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Ε. Μακρῆ—Ζάκυνθος
- Εἰκὼν 2.**— Πήλινον φαρμακευτικὸν δοχεῖον 18^{ου} αἰῶνος.
Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Ν. Βαρβιάνη—Ζάκυνθος
- Εἰκὼν 3.**— Ἰγδίον πήλινον, μολυβδόχρουν μετὰ ῥύγχους. καὶ ὠραίων ἀναγλύφων.
κατασκευῆς ἑσωδῶν μειγμάτων.
Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Σ. Ἀνεμογιάννη—Κέρκυρα

ΠΙΝΑΞ Β.

- Εἰκὼν 1.**— Ἀγγελία τοῦ 17^{ου} αἰῶνος. Ἰδιωτικὴ Συλλογὴ Γιαννακοῦ—Ζάκυνθος
- Εἰκὼν 2.**— Ἀγγελία τοῦ 16^{ου} αἰῶνος. Συλλογὴ Σ. Ἀνεμογιάννη—Κέρκυρα
- Εἰκὼν 3.**— Ὀρειχάλκινα φαρμακευτικὰ ἰγδία τοῦ ἔτους 1719, α' ὕψους 0,36
διαμ. 0,38 καὶ β' ὕψους 0,29 διαμ. 0,32. Πλὴν τῶν ὠραίων ποικι-
μάτων των φέρουσι καὶ τὰ στοιχεῖα J-S = *Jesus Salvator*.
Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Δ. Κόλλα—Κέρκυρα

ΠΙΝΑΞ Γ.

- Εἰκὼν 1.**— Ἀγγελία τοῦ 17^{ου} αἰῶνος Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Ι. Ρούσσου—Ζάκυνθος
- Εἰκὼν 2.**— Δοχεῖα πήλινα τοῦ 17 καὶ 18^{ου} αἰῶνος. Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Δ. Κόλλα—Κέρκυρα
- Εἰκὼν 3.**— Ἀγγελία τοῦ 17^{ου} αἰῶνος. Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Ἀνεμογιάννη—Κέρκυρα
-

Εικ. 1.

Εικ. 2.

Εικ. 3.

Εἰκ. 1.

Εἰκ. 2.

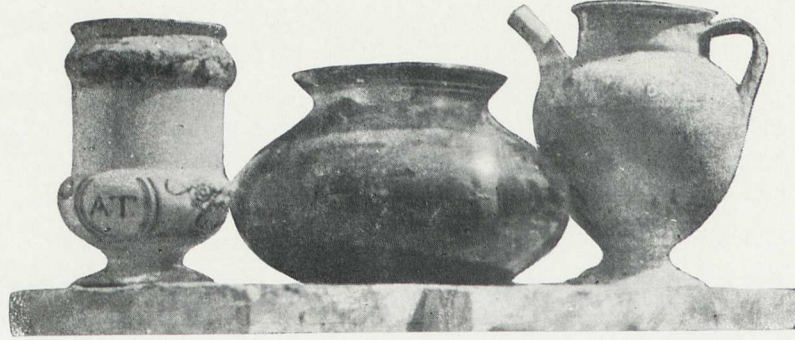
Εἰκ. 3 α'

Ὑψος: 0,36
Διάμ.: 0,38

Εἰκ. 3 β'

Ὑψος: 0,29
Διάμ.: 0,32

Εικ. 1.

Εικ. 2.

Εικ. 3.